Právo na spravodlivý proces

Sprievodca na aplikáciu článku 6 Európskeho dohovoru o ľudských právach

Nuala Mole a Catharina Harby

Príručka ľudských práv č. 3

Preklad: JUDr. Ingrid Vaculčíková
Jazyková úprava: Mgr. Marta Biskupičová
Redaktor: Viliam Figusch

Vydanie publikácie podporila Rada Európy
a Justičná akadémia Slovenska

© Council of Europe, 2001

Preklad do slovenčiny:
Informačná kancelária Rady Európy
v Bratislave, 2006

Názory vyslovené v tejto publikácii sú názormi jej autoriek a Rada Európy nenesie za ne zodpovednosť. Nemali by sa vnímať tak, že podávajú oficiálny výklad o právnych dokumentoch, o ktorých sa zmieňuje, a ktorý by zaväzoval vlády členských štátov, štatutárne orgány Rady Európy alebo akýkoľvek iný orgán zriadený podľa Európskeho dohovoru o ľudských právach.

978-80-89141-10-4

www.radaeuropy.sk

Obsah

1. Úvod 5
Článok 6. 5
Právo na spravodlivé súdne konanie 5

2. Čo je zodpovednosťou sudcu 7

3. V ktorom štádiu konania sa aplikuje článok 6 10

4. Vymedzenie pojmu občianskych práv a záväzkov 11
Občianske práva alebo záväzky. 12
Práva a záväzky, ktoré nie sú občianskymi právami a záväzkami. . 13

5. Význam pojmu „trestné obvinenie“ 15
Význam slova „obvinenie“ 15
Význam slova „trestné“ 15
Klasifikácia podľa vnútroštátneho práva 16
Charakter trestného činu 16
A – osobná pôsobnosť porušeného predpisu 16
B – účel trestu 17
Charakter a prísnosť trestu 18

6. Čo obsahuje právo na verejný proces 19

7. Význam výrazu „vyhlásený verejne“ 22

8. Význam výrazu „v primeranej lehote“ 23

Zložitosť prípadu 23
Správanie sa sťažovateľa 24
Správanie sa orgánov 24
Čo je v hre pre sťažovateľa 25

8. Význam výrazu „nezávislý a nestranný súd“ 28

Nezávislosť 28
Zloženie a ustanovenie súdu 28
Vonkajší pohľad 29
Podriadenosť iným orgánom 29
Nestrannosť 29
Rôzne úlohy sudcov 31
Nové prejednanie veci 32
Osobitné tribunály 33
Poroty 33
Vzdanie sa práva zaručeného zákonom v článku 6 odst. 1 33
Zriadený zákonom 34

10. Obsah pojmu „spravodlivé súdne konanie“ 35
Prístup na súd 35
Prítomnosť na konaní 38
Právo neprispieť k svojmu vlastnému obvineniu . . 39
Rovnosť zbraní a právo na kontradiktórne konanie 40
Právo na odôvodnený rozsudok 43

11. Osobitné práva priznané neplnoletým osobám 44

12. Prípustnosť dôkazov 46

13. Konanie, ktoré je na ujmu prezumpcie neviny osoby podozrivej zo spáchania trestného činu 50

14. Význam povinnosti, oboznámiť obvineného bez meškania a zrozumiteľne s obvinením proti nemu podľa článku 6 ods. 3 písm. 1a) 52

15. „Primeraný čas a možnosti“ podľa článku 6 ods. 3 písm. b) 53

16. Význam práva na právne zastupovane a na právnu pomoc podľa článku 6 ods. 3 písm. c) 56

17. Význam práva na predvolanie a výsluch svedkov podľa článku 6 ods. 3 písm. d) 59

18. Význam práva na tlmočníka podľa článku 6 ods. 3 písm. e) 62

19. Problémy spojené s kontrolnou revíziou rozsudku 63

1. Úvod

Táto príručka má pomôcť sudcom na všetkých stupňoch zabezpečiť, aby sa všetky konania, v ktorých rozhodujú, viedli v zhode so záväzkami podľa článku 6 Európskeho dohovoru o ľudských právach.

Je rozdelená do častí, z ktorých sa každá zaoberá iným aspektom záruk obsiahnutých v tomto článku.

Prvú časť tvorí všeobecný úvod do princípov obsiahnutých v článku 6, z ktorých sa už mnohé premietli do vnútroštátnych zákonov a praxe, ale sudcovia sú takisto zodpovední za to, zabezpečiť, aby všetky aspekty výkonu spravodlivosti boli v súlade s požiadavkami Dohovoru.

Článok 6

Právo na spravodlivé súdne konanie

1. *Každý má právo na to, aby jeho záležitosť bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch alebo o oprávnenosti akéhokoľvek trestného obvinenia proti nemu. Rozsudok musí byť vyhlásený verejne, ale tlač a verejnosť môžu byť vylúčené buď po dobu celého, alebo časti procesu v záujme mravnosti, verejného poriadku alebo národnej bezpečnosti v demokratickej spoločnosti, alebo keď to vyžadujú záujmy maloletých alebo ochrana súkromného života účastníkov alebo, v rozsahu považovanom súdom za úplne nevyhnutný, pokiaľ by, vzhľadom na osobitné okolnosti, verejnosť konania mohla byť na ujmu záujmom spravodlivosti.*
2. *Každý, kto je obvinený z trestného činu, sa považuje za nevinného, dokiaľ jeho vina nebola preukázaná zákonným spôsobom.*
3. *Každý, kto je obvinený z trestného činu, má tieto minimálne práva:*

a) *byť bez meškania a v jazyku, ktorému rozumie, podrobne oboznámený s povahou a dôvodom obvinenia proti nemu;*

b) *mať primeraný čas a možnosti na prípravu svojej obhajoby;*

c) *obhajovať sa osobne alebo s pomocou obhajcu podľa vlastného výberu, alebo pokiaľ nemá prostriedky na zaplatenie obhajcu, aby sa mu poskytol bezplatne, ak to záujmy spravodlivosti vyžadujú;*

d) *vyslúchať alebo dať vyslúchať svedkov proti sebe a dosiahnuť predvolanie a výsluch svedkov vo svoj prospech za rovnakých podmienok, ako svedkov proti sebe;*

e) *mať bezplatnú pomoc tlmočníka, ak nerozumie jazyku používanému pred súdom alebo týmto jazykom nehovorí.*

Ako možno z uvedeného vidieť, článok 6 zaručuje právo na spravodlivé a verejné prejednanie záležitosti pri rozhodovaní o občianskych právach alebo záväzkoch jednotlivca alebo o oprávnenosti akéhokoľvek trestného obvinenia proti nemu. Súd a predtým Komisia interpretujú toto ustanovenie široko preto, že tvorí základ fungovania demokracie. V prípade *Delcourt proti Belgicku* Súd jasne povedal, že

> *v demokratickej spoločnosti, ako ju chápe Dohovor, má právo na riadny výkon spravodlivosti také významné miesto, že reštriktívny výklad článku 6 ods. 1 by nebol v súlade s cieľom a účelom tohto ustanovenia.*[1]

Prvý odsek článku 6 sa vzťahuje tak na občianskoprávne, ako aj trestné konanie, ale druhý a tretí odsek vyjadrujú, že sa vzťahujú iba na trestné konanie. Ako však v tomto sprievodcovi vysvetlíme neskôr, môžu sa za určitých okolností vzťahovať aj na občianskoprávne konanie.

Európsky súd pre ľudské práva urobil výklad článku 6, tak ako všetkých článkov Európskeho dohovoru, vo svojom precedenčnom práve.[2] Toto precedenčné právo presne vymedzuje obsah práv Dohovoru a v tomto sprievodcovi sa budeme zaoberať s rozhodnutiami Komisie a Súdu a budeme ich analyzovať. V súvislosti s precedenčným právom, ktoré sa týka článku 6, musíme na niečo upozorniť. Pretože ani jednu sťažnosť nevyhlási Súd za prijateľnú, kým sa neyčerpajú všetky vnútroštátne prostriedky nápravy,[3] takmer všetky prípady, v ktorých sa namieta porušenie článku 6, musia prejednať najvyššie vnútroštátne súdy predtým, ako sa dostanú do Štrasburgu. Súd často rozhodne, že článok 6 nebol porušený, pretože konanie *„brané ako celok“* bolo spravodlivé, keďže vyšší súd bol schopný napraviť chyby súdu nižšieho stupňa. Sudcovia rozhodujúci na nižších stupňoch môžu byť z tohto dôvodu mylne presvedčení, že to, že konkrétna procesná chyba sa nepovažovala zo strany štrasburských orgánov za porušenie Dohovoru – pretože ju napravil vyšší súd – je v súlade s požiadavkami Dohovoru.

Ak má byť sudca nižšieho súdu priamo zodpovedný za zabezpečenie súladu s požiadavkami článku 6 vo všetkých konaniach, ktoré rozhoduje, nemal by sa spoliehať na to, že vyšší súd napraví prípadné chyby.

1. Delcourt proti Belgicku, 17. január 1970, odsek 25.
2. Niektoré poznámky v tomto sprievodcovi sa odvolávajú na rozhodnutia Európskej komisie pre ľudské práva. Komisia bola prvým z dvoch filtrov pre sťažnosti, ktorý bol zrušený, keď roku 1998 nadobudol platnosť Protokol č. 11 k Dohovoru. Všetky rozhodnutia dnes prijíma Európsky súd pre ľudské práva.
3. Pozri článok 35 Dohovoru.

4. Krčmář a ostatní proti Českej republike, 3. marec 2000.
5. Pozri najmä F. K., T. M. a C. H. proti Rakúsku, sťažnosť číslo 18249/91, kde Komisia vyhlásila za prijateľnú sťažnosť podanú sťažovateľmi podľa článku 5 ods. 3, v ktorej namietali, že neboli ihneď predvedení pred sudcu, ktorý bol kompetentný rozhodnúť ich záležitosť. Prípad bol neskôr ukončený zmierom. Článok 5 ods. 3 hovorí: *Každý, kto je zatknutý alebo inak pozbavený slobody v súlade s ustanoveniami odseku 1 písm. c) tohto článku, musí byť ihneď predvedený pred sudcu alebo inú úradnú osobu splnomocnenú zákonom na výkon súdnej právomoci a má právo byť súdený v primeranej lehote alebo prepustený počas konania. Prepustenie sa môže podmieniť zárukou, že sa dotknutá osoba ustanoví na pojednávanie.*
6. Pélissier a Sassi proti Francúzsku, 25. marec 1999.

2. Čo je zodpovednosťou sudcu

Tento stručný výklad má pomôcť sudcom predsedajúcim súdnemu pojednávaniu **zabezpečiť, aby sa rešpektovali všetky záruky obsiahnuté v článku 6.**

Každý sudca by si mal na začiatku súdneho pojednávania pripomenúť, že je jeho zodpovednosťou zabezpečiť rešpektovanie všetkých záruk, a na záver súdneho pojednávania skontrolovať, že si túto povinnosť splnil. Ďalej sú uvedené niektoré špecifické príklady zodpovednosti sudcu, o ktorej poskytneme podrobnosti neskôr. Toto by sme však mali mať na pamäti počas čítania celého sprievodcu, pretože sudca je zodpovedný za všetky tu nastolené otázky.

Najmä v trestných veciach musí sudca **ručiť za to, že obžalovaný je primerane zastúpený.**

Rovnako je jeho povinnosťou **urobiť vhodné opatrenia pre zraniteľných obžalovaných.**

Sudca musí mať možnosť **odmietnuť pokračovať v procese,** ak si myslí, že je potrebné právne zastúpenie, ale žiadny právny zástupca nie je k dispozícii (pozri ďalej kapitolu 16).

Sudca má zodpovednosť za **zabezpečenie dodržania princípu rovnosti zbraní,** čo znamená, že každej strane sa musí poskytnúť primeraná možnosť predložiť svoj prípad za podmienok, ktoré ju nepostavia do značnej nevýhody *vis-_-vis* jej protivníkovi. V prípade *Krčmář a ostatní proti Českej republike* Súd konštatoval, že

> *každá procesná strana musí mať možnosť oboznámiť sa s dôkazmi, ktoré sú predložené súdu, ako aj možnosť vhodnou formou a v primeranom vyjadriť sa k ich existencii, obsahu a hodnovernosti, a ak je to potrebné, písomnou formou a vopred.*[4]

(K otázke rovnosti zbraní pozri ďalej kapitolu 10.)

Ďalšou otázkou je, čo je povinnosťou sudcu, **ak sa obžaloba nedostaví na pojednávanie.** Ak sudca rozhoduje o prípade iba na základe informácií zo spisu obžaloby, nejde o priame porušenie Dohovoru, ale o neuspokojivú prax, ktorá môže spôsobiť mnohé problémy.

Napríklad, mala obhajoba možnosť vidieť celý spis? Sudca sa musí ubezpečiť, že obžalovaný je podrobne informovaný o obžalobe proti nemu. Sudca musí tiež informovať obhajobu, aké závery robí zo spisu obžaloby.[5] Je to tak predovšetkým vtedy, ak sú tieto závery rozhodujúce pre kvalifikáciu trestného činu – žalovaný musí mať možnosť predložiť k záverom svoje argumenty. Dobrým príkladom je prípad *Pélissier a Sassi proti Francúzsku*.[6] Sťažovatelia boli v tomto prípade obvinení z trestného činu „podvodného bankro-

tu“. Argumentácia pred trestným súdom sa obmedzila iba na tento trestný čin. Trestný súd ich tohto obvinenia zbavil. Po odvolaní sa prokurátora však tento rozsudok potvrdil odvolací súd, ktorý ich namiesto toho uznal vinnými z trestného činu „napomáhania pri spáchaní trestného činu“ podvodného bankrotu, z ktorého neboli pred žiadnou súdnou inštanciou obvinení.

Európsky súd pre ľudské práva rozhodol, že sťažovatelia si neboli vedomí rizika, že odvolací súd, mohol zmeniť verdikt prvostupňového súdu. Ďalej poznamenal, že trestný čin napomáhania pri spáchaní trestného činu podvodného bankrotu sa neodlišoval od trestného činu podvodného bankrotu iba v miere účasti, ako tvrdila vláda. Súd bol názoru, že odvolací súd mal dať pri využití svojho nespochybniteľného práva nanovo prekvalifikovať skutočnosti, o ktorých mal zo zákona právomoc rozhodovať, sťažovateľom možnosť výkonu práva obhajovať sa v tejto veci, a to praktickým a účinným spôsobom a najmä v rozumnej dobe.

Súd preto rozhodol, že bol porušený článok 6 ods. 3 písm. a) a b) Dohovoru (práva byť bez meškania podrobne oboznámený s povahou a dôvodom obvinenia a práva mať primeraný čas a možnosti na prípravu svojej obhajoby) v spojení so všeobecným právom na spravodlivý proces, ktorý zaručuje článok 6 ods. 1.

Ďalšie otázky vznikajú v súvislosti so zodpovednosťou sudcu, ak **obžalovaný tvrdí, že sa s ním zle zaobchádzalo počas väzby.** Súd jasne povedal, že v prípade, ak osoba vznesie obhájiteľnú sťažnosť, že s ňou polícia alebo iné orgány štátu vážne zle zaobchádzali, článok 3 – braný do úvahy v spojení so všeobecnou povinnosťou členského štátu podľa článku 1 zabezpečiť každému, kto podlieha jeho jurisdikcii, práva a slobody uvedené v Dohovore – logicky vyžaduje, že má nasledovať účinné úradné vyšetrovanie.

Vyšetrovanie by malo byť schopné viesť k identifikácii a k potrestaniu zodpovedných osôb.

Ak by sa tak nestalo, dôležitý všeobecný zákaz mučenia by bol v praxi neúčinný a kvázi beztrestné orgány štátu by mohli pošliapavať práva tých, nad ktorými majú dohľad.[7] Súd ďalej v prípade *Selmouni proti Francúzsku*[8] potvrdil, že v prípade, ak je osoba uväznená v dobrom zdravotnom stave, ale v čase prepustenia sa zistí, že je zranená, štát má povinnosť poskytnúť hodnoverné vysvetlenie, čo tieto zranenia spôsobilo. Ak sa také vysvetlenie neposkytne, ide o jasný prípad podľa článku 3. V súvislosti s touto otázkou treba mať na pamäti aj záväzky podľa iných medzinárodných dohovorov, ako je Dohovor Organizácie Spojených národov proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu.* Tento dohovor

6. Assenov a ostatní proti Bulharsku, 28. október 1998, odsek 102.
7. Selmouni proti Francúzsku, 28. júl 1999, odsek 87.

ustanovuje *inter alia*, že každý štát má povinnosť prijať efektívne legislatívne, administratívne, súdne alebo iné opatrenia na zabránenie mučenia na všetkých územiach, ktoré podliehajú jeho jurisdikcii. Toto ustanovenie nedovoľuje žiadnu výnimku.

Sudca má zodpovednosť **rozhodnúť o prípustnosti dôkazov.** Sudca musí aplikovať príslušné ustanovenia Trestného poriadku spôsobom, ktorý sa zhoduje s precedenčným právom Dohovoru.

Otázky, ako je využitie informátorov polície alebo „agentov provokatérov", si budú vyžadovať osobitnú pozornosť, rovnako ako aj utajenie informácií z dôvodu bezpečnosti štátu.

Sudca sa tiež musí **postarať sa o to, aby sa poskytli adekvátne tlmočnícke služby** (pozri ďalej kapitolu 18).

Sudca je rovnako zodpovedný za prijatie vhodných opatrení na **zachovanie prezumpcie neviny** a na zabránenie škodlivej mediálnej publicity. Radšej ako úplne vylúčiť tlač, by si mal však sudca ujasniť, o čom môže a o čom nemôže tlač referovať (ďalšie podrobnosti pozri ďalej v kapitole 6).

Nakoniec sudca môže mať tiež povinnosti v súvislosti s **vykonaním rozsudku**. Štát má povinnosť zabezpečiť, aby sa rozsudky vykonali. Ak sa táto osobitná zodpovednosť nezverila žiadnemu inému štátnemu orgánu v rámci justície, zostáva sudcovi.

8. Poznámka prekladateľa: Tento dohovor bol publikovaný v Zbierke zákonov SR pod číslom 143/1988 Zb.

3. V ktorom štádiu konania sa aplikuje článok 6?

Záruky ustanovené v článku 6 sa nevzťahujú stricto sensu iba na súdne konania, ale aj na štádiá, ktoré im **predchádzajú** a ktoré po nich **nasledujú**.

V trestných veciach tieto záruky platia na predbežné vyšetrovanie, ktoré vykonáva polícia. Súd v prípade *Imbroscia proti Švajčiarsku* [9] rozhodol, že záruka primeraného času začína plynúť dňom vznesenia obvinenia[10] a že iné požiadavky článku 6 – najmä odseku 3 – môžu byť tiež relevantné, skôr ako je prípad postúpený na súdne konanie, ak a pokiaľ sa zdá, že by mala byť spravodlivosť procesu vážne ohrozená nejakou počiatočnou chybou z dôvodu ich nedodržania.

Súd tiež rozhodol, že v prípadoch, ktoré sa týkajú článku 8 Dohovoru – právo na rodinný život, sa článok 6 vzťahuje na administratívne stupne konania.[11] Článok 6 nezaručuje právo na odvolanie.

Toto právo však poskytuje v trestných veciach článok 2 Protokolu 7 k Európskemu dohovoru.

Aj keď článok 6 neposkytuje právo na **odvolanie**, Súd potvrdil vo svojom precedenčnom práve, že keď štát zakotvil vo svojom vnútroštátnom práve takéto právo na odvolanie, vzťahujú sa na toto **odvolacie konanie záruky článku 6.**[12] Spôsob, akým sa tieto záruky použijú, ale závisí od osobitných znakov takého konania. Podľa precedenčného práva Súdu sa musí brať do úvahy konanie, ktoré je vedené podľa domáceho právneho poriadku ako celok, zákonné funkcie a prax odvolacieho orgánu, právomoci a spôsob, ktorým sa záujmy strán prezentujú a chránia.[13] Neexistuje preto právo ako také na nejaký osobitný druh odvolania alebo spôsob vybavovania odvolaní.

Súd taktiež potvrdil, že článok 6 sa vzťahuje na konania **pred ústavným súdom**, ak je výsledok tohto konania priamo rozhodujúci pre občianske právo alebo záväzok.[14]

Článok 6 sa tiež vzťahuje na konania nasledujúce po vynesení rozsudku, ako je **výkon** rozsudku. Súd rozhodol v prípade *Hornsby proti Grécku*,[15] že právo na súd, ako ho zaručuje článok 6, by bolo iluzórne, ak by domáci právny systém členského štátu umožňoval, aby konečné a záväzné rozhodnutie zostalo nevykonané na ujmu jednej strany.

Je jasné, že článok 6 sa vzťahuje na konanie ako celok. Súd potvrdil, že zásah legislatívy do rozhodnutia určiť výsledok konania uskutočnený prijatím zákona by mohol porušiť princíp rovnosti zbraní.[16]

9. Imbroscia proti Švajčiarsku, 24. november 1993, odsek 36.
10. Vysvetlenie pojmu „obvinenie“ pozri ďalej v kapitole 5.
11. Pozri napríklad Johansen proti Nórsku, 27. jún 1996.
12. Delcourt proti Belgicku, 17. január 1970, odsek 25.
13. Monnell a Morris proti Spojenému kráľovstvu, 2. marec 1987, odsek 56.
14. Kraska proti Švajčiarsku, 19. apríl 1993, odsek 26.
15. Hornsby proti Grécku, 19. marec 1997, odsek 40.
16. Grécke rafinérie Stran a Stratis Andreadis proti Grécku, 9. december 1994, odseky 46 až 49. Podrobnejšie vysvetlenie princípu rovnosti zbraní pozri v kapitole 10.

4. Vymedzenie pojmu občianskych práv a záväzkov

Článok 6 zaručuje každému právo na spravodlivé prejednanie veci, v ktorej sa rozhoduje o občianskych právach alebo záväzkoch. Z formulácie tohto článku je jasné, že sa nevzťahuje na všetky konania, ktorých môže byť jedinec účastníkom, ale obmedzuje sa iba na tie, ktoré sa týkajú občianskych práv alebo záväzkov. Je preto dôležité objasniť si význam tohto slovného spojenia.

Súd a Komisia vytvorili bohaté precedenčné právo, ktoré umožňuje odlišovať občianske práva a záväzky od iných práv a záväzkov. Výklad tohto slovného spojenia zo strany orgánov Dohovoru sa postupom času vyvíjal.

Oblasti, ktoré niekedy nespadali do sféry pôsobnosti článku 6, ako napríklad sociálne zabezpečenie, dnes vo všeobecnosti patria do rámca toho, čo predstavuje občianske práva a záväzky.

Súd jasne povedal, že pojem občianskych práv a záväzkov je autonómny a nemôže sa interpretovať iba s odvolaním sa na vnútroštátne právo žalovaného štátu.[17] Súd sa však vyhol tomu, aby podal nejakú abstraktnú definíciu tohto slovného spojenia, okrem toho, že urobil rozdiel medzi súkromným a verejným právom. Súd namiesto toho rozhoduje o osobitných skutočnostiach každého prípadu.

Napriek tomu môžeme odvodiť z precedenčného práva Súdu určité všeobecné princípy.

Po prvé pri určovaní, či sa vec týka rozhodovania o občianskych právach, je relevantný **iba charakter práva**, o ktoré ide. Súd v prípade *Ringeisen proti Rakúsku* ustanovil:

> *Charakter právnych predpisov, ktoré upravujú, ako má byť vec rozhodnutá (občianske, obchodné, správne právo atď.), a charakter orgánov, ktoré sú vybavené právomocou vo veci rozhodnúť (všeobecný súd, správny orgán atď.), majú preto malý význam.*[19]

Teda nie je rozhodujúce, ako je povaha práva alebo záväzku určená vo vnútroštátnom práve. Tento princíp je obzvlášť dôležitý v záležitostiach, ktoré sa týkajú vzťahov medzi jednotlivcom a štátom. Súd rozhodol, že v takomto prípade nie je rozhodujúce, či verejný orgán, o ktorý ide, konal ako súkromná osoba alebo ako nositeľ verejnej moci.[20]

Zásadným kritériom pri určení, či je článok 6 aplikovateľný, alebo nie, je, **či je výsledok konania rozhodujúci pre súkromné práva a záväzky**.[21]

Po druhé akýkoľvek jednotný európsky pojem týkajúci sa povahy práva, ktorý by nám bol predložený, by sa zobrať do úvahy.[22]

Po tretie Súd niekoľkokrát potvrdil, že napriek tomu, že pojem občianskych práv a záväzkov

18. Pozri napríklad Ringeisen proti Rakúsku, 16. júl 1971, odsek 94 a König proti Spolkovej republike Nemecko, 28. jún 1978, odsek 88.
19. Ringeisen proti Rakúsku, 16. júl 1971, odsek 94.
20. König proti Spolkovej republike Nemecko, 28. jún 1978, odsek 90.
21. H. proti Francúzsku, 24. október 1989, odsek 47.
22. Feldbrugge proti Holandsku, 29. máj 1986, odsek 29.

je autonómny, právne predpisy dotknutého štátu môžu mať určitý význam. Súd rozhodol v prípade *König proti Spolkovej republike Nemecko*, že

> *to, či sa má, alebo nemá dané právo považovať za občianske v zmysle tohto výrazu v Dohovore, musí byť určené s prihliadnutím na jeho hmotný obsah a účinky a nie na jeho právne zatriedenie podľa vnútroštátneho práva príslušného štátu.*[23]

Súd určil v prípade *Osman proti Spojenému kráľovstvu*,[24] že keď existuje vo vnútroštátnych právnych predpisov všeobecné právo, členský štát sa nemôže vyhnúť aplikácii záruk spravodlivého procesu ustanovených v článku 6 vo veciach, v ktorých jeho súdy odmietli poskytnúť toto právo v konkrétnom prípade.

Ako už bolo povedané, Súd sa rozhodol pristupovať k rozhodovaniu o každom prípade na základe vlastného preskúmania jeho osobitných okolností.

Nasledujú príklady situácií, v ktorých Súd rozhodoval o občianskych právach alebo záväzkoch.

Občianske práva alebo záväzky

- Súd v prvom rade a predovšetkým rozhodol, že práva a záväzky súkromných osôb, ktoré upravujú vzťahy medzi nimi, sú *inter alia* vo všetkých prípadoch občianske práva a záväzky. Práva súkromných osôb, ktoré upravujú vzťahy medzi nimi, napríklad zmluvné právo,[25] obchodné právo,[26] priestupkové právo,[27] rodinné právo,[28] pracovné právo[29] a vlastnícke právo,[30] sú vždy občianskymi.
- Ak ide o situáciu, v ktorej sa prípad týka vzťahu medzi jedincom a štátom, je riešenie oveľa problematickejšie. Súd uznal mnohé z týchto práv a záväzkov za občianske. Majetok je jednou zo sfér, o ktorej Súd rozhodol, že sa na ňu článok 6 aplikuje.
  A tak sa záruka spravodlivého procesu týka vyvlastňovania, zlučovania a územného plánovania, ako aj činnosti, ktorá sa týka vydávania stavebných povolení a iných povolení súvisiacich s nehnuteľnosťami, ktoré majú priamy dosah na vlastnícke právo, pokiaľ ide o dotknutý majetok,[31] a všetkých konaní, v ktorých má výsledok vplyv na používanie alebo držbu majetku.[32]
- Článok 6 zahŕňa aj právo na vykonávanie obchodnej činnosti. Prípady v tejto oblasti sa týkajú odobratia licencie na predaj alkoholických nápojov v jednej reštaurácii[33] a odmietnutia udelenia súhlasu na otvorenie zdravotnej kliniky[34] alebo súkromnej školy.[35] Článok 6 sa vzťahuje aj na právo vykonávať slobodné povolanie, ako je medicína alebo právo.[36]
- Súd ďalej rozhodol, že článok 6 je aplikova-

23. König proti Spolkovej republike Nemecko, 28. jún 1978, odsek 89.
24. Osman proti Spojenému kráľovstvu, 28. 10. 1998.
25. Ringeisen proti Rakúsku, 16. júl 1971.
26. Edificationes March Gallego S. A. proti Španielsku, 19. február 1998.
27. Axen proti Spolkovej republike Nemecko, 8. december 1983 a Golder proti Spojenému kráľovstvu, 21. február 1975.
28. Aireyová proti Írsku, 9. október 1979 a Rasmussen proti Dánsku 28. november 1984.
29. Buchholz proti Spolkovej republike Nemecko, 6. máj 1981.
30. Pretto proti Taliansku, 8. december 1983.
31. Pozri napríklad Sporrong a Lönnroth proti Švédsku, 22. september 1982, Poiss proti Rakúsku, 23. apríl 1987, Bodén proti Švédsku, 27. október 1987, Håkansson a Sturesson proti Švédsku, 21. február 1990, Mats Jacobsson proti Švédsku, 28. jún 1990 a Ruiz-Mateos proti Španielsku, 12. september 1993.

32. Napríklad Oerlamans proti Holandsku, 27. november 1991 a De Geoffre de la Pradelle proti Francúzsku, 16. december 1992.
33. Tre Traktörer proti Švédsku, 7. júl 1989.
34. König proti Spolkovej republike Nemecko, 28. jún 1978.
35. Jordebro Foundation proti Švédsku, 6. marec 1987, správa Komisie, 51 DR 148.
36. König proti Spolkovej republike Nemecko, 28. jún 1978 a H. proti Belgicku, 30. november 1987.
37. Olsson proti Švédsku, 24. marec 1988.
38. W. proti Spojenému kráľovstvu, 8. júl 1987.
39. Keegan proti proti Írsku, 26. máj 1994.
40. Eriksson proti Švédsku, 22. jún 1989.
41. Feldbrugge proti Holandsku, 29. máj 1986.
42. Salesi proti Taliansku, 26. február 1993.
43. Lombardo proti Taliansku, 26. 11. 1992.
44. Schuler-Zgraggen proti Švajčiarsku, 24. jún 1993, odsek 46.
45. Schouten a Meldrum proti Holandsku, 9. 12. 1994.

teľný v konaniach, ktorých predmetom sú práva a záväzky týkajúce sa rodinného práva. Príkladmi z tejto oblasti sú rozhodnutia o zverení detí do starostlivosti iných osôb,[37] rozhodnutia týkajúce sa úpravy styku rodičov a detí,[38] adopcie[39] alebo pestúnstva.[40]

➢ Ako už bolo spomenuté, Súd vo svojom predchádzajúcom precedenčnom práve rozhodol, že na konanie týkajúce sa sociálneho zabezpečenia sa nevzťahuje článok 6. Avšak Súd teraz jasne povedal, že článok 6 sa vzťahuje na konanie, v ktorom sa rozhoduje o nárokoch podľa predpisov sociálneho zabezpečenia, o dávkach nemocenského poistenia,[41] o dávkach sociálneho (invalidného) poistenia[42] a o štátnych starobných dôchodkoch.[43] V prípade *Schuler-Zgraggen proti Švajčiarsku*, ktorý sa týkal invalidného dôchodku, Súd uviedol, že „ *...vývoj v práve ... a princíp rovnakého zaobchádzania dostatočne oprávňujú prijať názor, že dnes je všeobecným pravidlom, že článok 6 ods. 1 sa vzťahuje aj na oblasť sociálneho zabezpečenia, zahŕňajúc dokonca aj sociálnu pomoc.“* [44] Článok 6 sa okrem toho vzťahuje na konania, v ktorých sa rozhoduje o nárokoch na finančný príspevok podľa zákonov sociálneho zabezpečenia.[45]

➢ Záruky článku 6 sa vzťahujú na konania proti verejnej správe týkajúce sa zmlúv,[46] náhrad škôd spôsobených administratívnym rozhodnutím[47] alebo v trestnom konaní.[48] Vzťahujú sa najmä na konania, v ktorých je podaná žaloba na odškodnenie za nezákonné zatknutie alebo zadržanie podľa článku 5 ods. 5 po vynesení oslobodzujúceho rozsudku v trestnom konaní.[49] Článok 6 sa vzťahuje aj na právo na vrátenie peňazí zaplatených z titulu daní.[50]
Aj právo jednotlivca na rešpektovanie jeho povesti inou súkromnou osobou sa považuje za občianske právo.[51]
Nakoniec Súd rozhodol, že záruka spravodlivého procesu ustanovená v článku 6 sa vzťahuje aj na konanie o ústavných alebo verejných právach, keď môže byť jeho výsledok rozhodujúci pre občianske práva alebo záväzky.[52]

Práva a záväzky, koré nie sú občianskymi právami a záväzkami

V súlade s prístupom Komisie a Súdu rozhodovať o každom prípade na základe vlastných osobitných okolností štrasburské orgány tiež povedali, že niektoré oblasti práva **nespadajú** do rámca pôsobnosti článku 6 ods. 1. To znamená, že na žaloby týkajúce sa sporov o právach, ktoré sú obsiahnuté v Dohovore, sa nebude automaticky vzťahovať ochrana článku 6. Článok 13 (právo na účinný prostriedok nápravy) sa však uplatní, čo môže vyžadovať prostriedok nápravy alebo pro-

cesné záruky podobné tým, ktoré sú zakotvené v článku 6 ods. 1. Ďalej sú uvedené príklady týkajúce sa práv a záväzkov, ktoré sa **nepovažujú** za práva a záväzky majúce občianskoprávny charakter.

- Všeobecné daňové otázky a poplatkové povinnosti.[53]
- Otázky týkajúce sa prisťahovalectva a štátnej príslušnosti [54] (poznamenávame však, že článok 1 Protokolu 7 vymenúva istý počet procesných záruk v prípade vyhostenia cudzincov).
- Povinnosť vojenskej služby.[55]
- Prípady týkajúce sa spravodajstva zo súdnych procesov. Jedným z príkladov je prípad *Atkinson, Crook a The Independent proti Spojenému kráľovstvu*[56] týkajúci sa troch sťažovateľov, dvoch novinárov a jedného denníka. Namietali, že bolo porušené ich „právo na súd“ zaručené článkom 6, pretože nemohli napadnúť rozhodnutie, že pojednávanie, na ktorom bol vynesený odsudzujúci rozsudok v prípade, o ktorom chceli priniesť reportáž, sa bude konať s vylúčením verejnosti.

  Komisia rozhodla, že nič nenasvedčovalo tomu, že sťažovatelia by mali mať „občianske právo“ podľa vnútroštátnych právnych predpisov zaručujúce robiť spravodajstvo z vynesenia odsudzujúceho rozsudku na pojednávaní s vylúčením verejnosti, a teda rozhodla, že podania (sťažnosti) sťažovateľov sa netýkali občianskych práv ani záväzkov v zmysle článku 6.
- Právo zastávať verejnú funkciu.[57]
- Právo na vzdelanie financované štátom.[58]
- Odmietnutie vydania pasu.[59]
- Záležitosti týkajúce sa poskytnutia právnej pomoci v občianskych veciach.[60]
- Právo na lekársku starostlivosť financovanú štátom.[61]
- Jednostranné rozhodnutie štátu odškodniť obete prírodnej katastrofy.[62]
- Sťažnosti týkajúce sa patentov.[63]
- Spory medzi správnymi orgánmi a zamestnancami, ktorí sú na miestach umožňujúcich účasť na výkone moci, ktorú im zverilo verejné právo (napr. príslušníci ozbrojených síl alebo polície).[64]

46. Philis proti Grécku, 27. august 1991.
47. Pozri napríklad Editions Périscope proti Francúzku, 26. marec 1992, Barraona proti Portugalsku, 8. júl 1987 a X. proti Francúzsku, 3. marec 1992.
48. Moreira de Azevedo proti Portugalsku, 23. 10. 1990.
49. Georgiadis proti Grécku, 29. máj 1997.
50. National & Provincial Building Society a ostatní proti Spojenému kráľovstvu, 23. október 1997.
51. Pozri napríklad Fayed proti Spojenému kráľovstvu, 21. september 1994.
52. Ruiz-Mateos proti Španielsku, 12. september 1993.
53. Pozri napríklad X. proti Francúzsku, sťažnosť č. 9908/82 (1983), 32 DR 266. Pozri tiež poznámku uvedenú na konci strany 32.
53. V. P. proti Spojenému kráľovstvu, sťažnosť č. 13162/87 (1987), 54 DR 211 a S. proti Švajčiarsku, sťažnosť č. 13325/87 (1988), 59 DR 256.
55. Nicolussi proti Rakúsku, sťažnosť č. 11734/85 (1987), 52 DR 266.
56. Atkinson, Crook a The Independent proti Spojenému kráľovstvu, sťažnosť č. 13366/87(1990), 67 DR 244.
57. Habsburg-Lothringen proti Rakúsku, sťažnosť č. 15344/89 (1989), 64 DR 210.
58. Simpson proti Spojenému kráľovstvu, sťažnosť č. 14688/89 (1989), 64 DR 188.
59. Peltonen proti Fínsku, sťažnosť č. 19583/92 (1995), 80-A DR 38.
60. X. proti Spolkovej republike Nemecko, sťažnosť č. 3925/69 (1974), 32 CD 2123.
61. L. proti Švédsku, sťažnosť č. 10801/84 (1978), 61DR 62.
62. Nordh a ostatní proti Švédsku, sťažnosť č. 14225/88 (1990), 69 DR 223.
63. X. proti Rakúsku, sťažnosť č. 7830/77 (1978), 14 DR 200. Spory o určenie vlastníctva patentov však boli nakoniec uznané za spory týkajúce sa občianskych práv (British American Tobacco proti Holandsku, sťažnosť č. 19589/92, 20. november 1995).
64. Pellegrin proti Francúzsku, 8. december 1999.

5. Význam pojmu „trestné obvinenie“

Význam slova „obvinenie”

Článok 6 rovnako zaručuje spravodlivý proces pri rozhodovaní o oprávnenosti každého „trestného obvinenia“, ktoré je vznesené proti jednotlivcovi. Čo sa teda skrýva pod týmto pojmom?

„Obvinenie“ má podľa Dohovoru **autonómny charakter** a aplikuje sa bez ohľadu na to, aká je definícia „obvinenia“ vo vnútroštátnom práve. V prípade *Deweer proti Belgicku* Súd presne stanovil, že slovu „obvinenie“ by sa mal dať skôr materiálny ako formálny význam, a cítil sa byť donútený ísť nad rámec svojich dovtedajších úvah a skúmať pravú podstatu konania, o ktoré ide. Súd potom stanovil, že „obvinenie“ možno vymedziť ako

> *úradné oznámenie jednotlivcovi vydané kompetentným orgánom s tvrdením, že spáchal trestný čin*

alebo keď

> *nastane podstatná zmena v postavení podozrivého.*[65]

V uvedenom prípade nariadil prokurátor na základe oznámenia, že sťažovateľ porušil niektoré cenové predpisy, predbežné zatvorenie jeho obchodu. Podľa belgických právnych predpisov sa trestné konanie nezačne, ak sťažovateľ súhlasí s ponukou na zaplatenie pokuty. Napriek tomu bol Súd toho názoru, že sťažovateľ bol vystavený trestnému obvineniu.

Ďalej uvádzame niektoré ďalšie **príklady** toho, čo je „obvinenie“.

> Keď je z dôvodu trestného činu nariadené zadržanie osoby.[66]
>
> Keď je osoba oficiálne informovaná o svojom obvinení proti nej.[67]
>
> Keď orgány vyšetrujúce colné trestné činy požiadajú osobu, aby predložila dôkazy, a zmrazia jej bankové účty.[68]
>
> Keď si osoba po tom, ako bolo proti nej začaté vyšetrovanie na základe oznámenia polície, ustanoví obhajcu.[69]

Význam slova „trestné”

Ako Súd jasne povedal v prípade *Engel a ostatní proti Holandsku*,[70] členské štáty si môžu vo svojich vnútroštátnych právnych predpisoch voľne určiť, či je vec trestná, disciplinárna alebo správna, ak nie je toto rozlíšenie v rozpore s Dohovorom.

Bežný výkon práv priznaných Dohovorom, napríklad práva na slobodu prejavu, nemôže byť trestný čin.

V tomto prípade Súd **stanovil kritériá**, ktoré umožňujú určiť, či je obvinenie „trestné“ v zmys-

65. Deweer proti Belgicku, 27. február 1980, odseky 42, 44 a 46.
66. Wemhoff proti Spolkovej republike Nemecko, 27. jún 1968.
67. Neumeister proti Rakúsku, 27. jún 1986.
68. Funke proti Francúzsku, 25. február 1993.
69. Angelucci proti Taliansku, 19. február 1991.
70. Engel a ostatní proti Holandsku, 18. jún 1976, odsek 81.

le článku 6, alebo nie. Tieto kritériá sa potvrdili v neskoršom precedenčnom práve.

Rozhodujúce sú tu tri kritériá: klasifikácia podľa vnútroštátneho práva, charakter trestného činu a charakter a prísnosť trestu.

Klasifikácia podľa vnútroštátneho práva

Ak sa obvinenie **klasifikuje** vo vnútroštátnom práve žalovaného štátu ako trestné, článok 6 sa aplikuje na konanie automaticky a ďalej uvedené úvahy nebudú namieste. Ak sa však obvinenie **neklasifikuje** ako trestné, nebude to určujúce na aplikáciu záruky spravodlivého procesu, ktorá je obsiahnutá v článku 6. Ak by to bolo určujúce, členský štát by sa mohol ľahko vyhnúť aplikovaniu záruky spravodlivého procesu dekriminalizáciou alebo zmenou klasifikácie trestných činov. Ako Súd jasne povedal v prípade *Engel a ostatní proti Holandsku*,

> *Ak by zmluvné štáty v rámci svojej voľnosti konania klasifikovali protiprávny čin ako disciplinárny a nie trestný alebo viedli proti páchateľovi ‚zmiešaného' činu disciplinárne a nie trestné konanie, pôsobnosť základných ustanovení článkov 6 a 7 by bola podriadená ich suverénnej vôli. Takáto voľnosť by mohla viesť k výsledkom, ktoré by neboli v súlade s účelom a cieľom Dohovoru.* [71]

Charakter trestného činu

Toto kritérium má dve podkritériá:
A – osobná pôsobnosť porušeného predpisu a
B – účel trestu.

A – osobná pôsobnosť porušeného predpisu

Ak sa dotknutý predpis vzťahuje iba na obmedzenú skupinu ľudí vykonávajúcich napríklad rovnaké povolanie, všetko by nasvedčovalo tomu, že ide o disciplinárny a nie trestný predpis. **Naopak, ak má právny predpis všeobecnú osobnú pôsobnosť,** je pravdepodobné, že bude na účely článku 6 trestný. V prípade *Weber proti Švajčiarsku* podal sťažovateľ trestné oznámenie za ohováranie a usporiadal tlačovú konferenciu, aby o tomto oznámení informoval verejnosť. Potom bol odsúdený na zaplatenie pokuty za porušenie povinnosti mlčanlivosti počas vyšetrovania. Keď bolo jeho odvolanie proti obvineniu bez nariadenia verejného pojednávania zamietnuté, podal sťažnosť pre porušenie článku 6. Súd musel preto rozhodnúť, či sa táto záležitosť týkala trestnej veci, a povedal:

> *Disciplinárne sankcie sú vo všeobecnosti určené na to, aby sa zabezpečilo, že členovia určitých skupín sa budú správať tak, aby bolo ich správanie v súlade s osobitnými pravidlami, ktoré upravujú ich správanie. Navyše vo veľkej väčšine členských štá-*

71. Engel a ostatní proti Holandsku, 8. jún 1976, odsek 81.

tov je prezradenie informácií o stále prebiehajúcom vyšetrovaní nezlučiteľné s takýmito pravidlami a je trestne stíhateľné podľa rôznych ustanovení. Osoby ako sudcovia, právnici a všetci tí, ktorí sú úzko zviazaní s činnosťou súdu, sú v prvom rade viazaní povinnosťou mlčanlivosti o vyšetrovaní a podliehajú v tomto prípade, nezávisle od akejkoľvek trestnej sankcie, disciplinárnym opatreniam z dôvodu svojej profesie. Procesné strany sa na druhej strane iba zúčastňujú konania ako ľudia podriadení právomoci súdov, a preto sa nenachádzajú v disciplinárnej sfére súdneho systému. Pretože § 185 [Trestného poriadku kantónu Vaud] sa potenciálne týka celého obyvateľstva, trestný čin, ktorý definuje a za ktorý ukladá trestnú sankciu, je „trestný na účely druhého kritéria.[72]

Keďže sa však toto ustanovenie nevzťahovalo na obmedzenú skupinu osôb majúcich jednu funkciu alebo viac osobitných funkcií, nemalo výlučne disciplinárny charakter.

Podobne v prípade *Demicoli proti Malte*[73] týkajúceho sa novinára, ktorý publikoval článok vážne napádajúci dvoch členov parlamentu, nebolo konanie, ktoré sa proti nemu viedlo pre porušenie imunity poslanca, považované za porušenie vnútornej parlamentnej disciplíny, pretože príslušné ustanovenie sa potenciálne týkalo celého obyvateľstva.

Naopak, v prípade *Ravnsborg proti Švédsku*[74] Súd poznamenal, že pokuty dostal sťažovateľ z dôvodu nemiestnych vyhlásení, ktoré urobil, keď vystupoval ako jedna z procesných strán na súde. Rozhodol, že opatrenia prijaté na zabezpečenie riadneho priebehu súdneho pojednávania sa skôr podobali disciplinárnym sankciám ako uloženiu trestu za trestný čin. Preto sa rozhodlo, že článok 6 sa nemohol v tomto prípade aplikovať.

B. Účel trestu

Toto kritérium slúži na **odlíšenie trestných sankcií od sankcií výlučne administratívnych (poriadkových).**

V prípade *Öztürk proti Spolkovej republike Nemecko*[75] Súd posudzoval záležitosť týkajúcu sa bezohľadného riadenia motorového vozidla, ktoré bolo v Nemecku dekriminalizované.

Súd však jasne povedal, že podľa článku 6 bola táto záležitosť stále „trestnou“ vecou. Príslušný právny predpis mal typické znaky, ktoré boli charakteristické pre trestné činy. Mal všeobecnú pôsobnosť, pretože sa vzťahoval na všetkých „používateľov ciest“ a nie iba na určitú skupinu (pozri už uvedené) a vykonával sa uložením **trestnoprávnej a odstrašujúcej sankcie** (pokuty). Súd tiež poznamenal, že veľká väčšina členských štátov považuje menej závažné porušenia zákona o premávke na cestných komunikáciách za trestné.

72. Weber proti Švajčiarsku, 22. máj 1990, odsek 33.
73. Demicoli proti Malte, 27. august 1991.
74. Ravnsborg proti Švédsku, 21. február 1994.
75. Öztürk proti Spolkovej republike Nemecko, 21. február 1994.

Charakter a prísnosť trestu

Toto kritérium sa nesmie zamieňať s účelom trestu (pozri už uvedené). Ak účel trestu nie je dôvodom na aplikáciu článku 6, Súd musí skúmať charakter a prísnosť trestu, aby zistil, či je odôvodnené aplikovanie záruky spravodlivého procesu.

Zbavenie slobody ako trest robí vo všeobecnosti právny predpis skôr trestným ako disciplinárnym. Súd v prípade *Engel a ostatní proti Holandsku* povedal:

> *V spoločnosti hlásiacej sa k princípom právneho štátu patria do „trestnej" oblasti pozbavenia slobody, ktoré môžu byť uložené ako trest, okrem tých, ktoré svojou povahou, trvaním alebo spôsobom vykonania nemôžu spôsobiť zjavnú ujmu. Vážnosť toho, čo je v stávke, tradície zmluvných štátov a dôležitosť, ktorú prikladá Dohovor rešpektovaniu fyzickej slobody jednotlivca, vyžadujú, aby tomu tak bolo.*[76]

V prípade *Benham proti Spojenému kráľovstvu* Súd rozhodol:

> *Keď je v hre zbavenie slobody, záujmy spravodlivosti v zásade vyžadujú, aby sa poskytlo právne zastúpenie.*[77]

V prípade *Campbell a Fell proti Spojenému kráľovstvu*[78] Súd vyhlásil, že strata možnosti odpustenia zvyšku trestu v trvaní takmer troch rokov, aj keď je odpustenie v anglickom práve skôr výsada ako právny nárok, sa mala zobrať do úvahy, pretože potom, keď uväznený mohol očakávať, že bude prepustený, mala účinky pokračujúceho zbavenia slobody.

Ako bolo naznačené v citáte z prípadu *Engel a ostatní proti Holandsku*, nie pri každom pozbavení slobody sa aplikuje článok 6. Súd rozhodol, že dĺžka uväznenia v trvaní dvoch dní bola príliš krátka na to, aby sa to považovalo za trestnú sankciu.

Pri hrozbe uväznenia možno takisto aplikovať článok 6. V prípade *Engel a ostatní proti Holandsku* skutočnosť, že jednému zo sťažovateľov bol nakoniec uložený trest, ktorý nemal za následok zbavenie slobody, neovplyvnila rozhodnutie Súdu, pretože výsledok nemohol zmenšiť význam toho, čo bolo spočiatku v hre.

Ak trest, o ktorý ide, nespočíva v uväznení alebo v hrozbe uväznenia, ale v **pokute**, Súd sa, samozrejme, pýta, či je uložený ako peňažná náhrada za škodu alebo ako potrestanie v podstate určené na zabránenie recidívy. Iba v posledne uvedenom prípade sa pokladá za taký, ktorý patrí do trestnej oblasti.[79]

76. Engel a ostatní proti Holandsku, 8. jún 1976, odsek 82.
77. Benham proti Spojenému kráľovstvu, 10. jún 1996, odsek 61.
78. Campbell a Fell proti Spojenému kráľovstvu, 28. jún 1984, odsek 72.
79. Napríklad Bendenoun proti Francúzsku, 24. február 1994.

6. Čo obsahuje právo na verejný proces?

Článok 6 zaručuje každému verejné prejednanie záležitosti pri rozhodovaní o jeho občianskych právach alebo záväzkoch alebo o oprávnenosti akéhokoľvek trestného obvinenia proti nemu.

Článok 6 ďalej ustanovuje, že tlač a verejnosť môžu byť vylúčené buď po dobu celého, alebo časti procesu v záujme mravnosti, verejného poriadku alebo národnej bezpečnosti v demokratickej spoločnosti, alebo keď to vyžadujú záujmy maloletých alebo ochrana súkromného života účastníkov alebo, v rozsahu považovanom súdom za úplne nevyhnutný, pokiaľ by, vzhľadom na osobitné okolnosti, verejnosť konania mohla byť na ujmu záujmom spravodlivosti.

Verejné prejednanie je základnou črtou práva na spravodlivý proces. Ako Súd zdôraznil v prípade *Axen proti Spolkovej republike Nemecko*,

> *Verejný charakter konania pred súdnym orgánom, o ktorom hovorí článok 6 ods. 1, chráni záujmy strán v spore pred tajným výkonom spravodlivosti bez dohľadu verejnosti. Je to tiež jeden z prostriedkov, ktorým sa môže udržovať dôvera voči vyšším a nižším súdom. Pri transparentnom vykonávaní spravodlivosti pozornosť verejnosti prispeje k dosiahnutiu cieľa článku 6 ods. 1, konkrétne k spravodlivému procesu, ktorého záruka je jedným zo základných princípov každej demokratickej spoločnosti v ponímaní Dohovoru.*[80]

Verejné prejednanie je vo všeobecnosti potrebné na to, aby sa učinilo zadosť požiadavkám článku 6 ods. 1 na súdoch prvého stupňa, alebo ak je to súčasne súd posledného stupňa. Vo výlučne technických veciach sa však nemusí niekedy verejné prejednanie nevyhnutne vyžadovať.[81]

Ak sa verejné prejednanie nekonalo na prvom stupni, môže prísť k **náprave** konaním verejného pojednávania na vyššej inštancii. Ak však odvolací súd neposudzuje meritum veci alebo ak nie je kompetentný zaoberať sa všetkými aspektmi veci, ide o porušenie článku 6. V prípade *Diennet proti Francúzsku*[82] Súd rozhodol, že keď sa nekonalo žiadne verejné prejednanie veci v disciplinárnom orgáne, nemohlo prísť k náprave napriek skutočnosti, že odvolací orgán pre lekárov rokoval o veci verejne, pretože sa nepovažoval za súdny orgán s plnými právomocami, najmä nemal právomoc určiť, či trest, o ktorý išlo, bol primeraný nedovolenému konaniu. Iba **výnimočné dôvody** môžu ospravedlniť nekonanie verejného pojednávania vo veci, ak sa vec neprejednala verejne na prvom stupni.[83] Právo na verejné prejednanie veci zahŕňa vo všeobecnosti právo na ústne prejednanie, ak nejde o výnimočné okolnosti.[84] Neexistuje žiadny všeobecný nárok

80. Axen proti Spolkovej republike Nemecko, 8. december 1983, odsek 25.
81. Schuler-Zgraggen proti Švajčiarsku, 24. jún 1993, odsek 58 – právo sťažovateľa na invalidný dôchodok.
82. Diennet proti Francúzsku, 26. september 1995, odsek 34.
83. Stallinger a Kuso proti Rakúsku, 23. apríl 1997, odsek 51.
84. Fischer proti Rakúsku, 26. apríl 1995, odsek 44.
85. Axen proti Spolkovej republike Nemecko, 8. december 1983, odsek 28.

na ústne prejednanie veci na odvolacom súde. Napríklad v prípade *Axen proti Spolkovej republike Nemecko*[85] Súd rozhodol, že v trestných veciach nebolo ústne prejednanie veci potrebné, keď odvolací súd zamietol dovolanie iba zo zákonných dôvodov. Ale v prípade, keď sa odvolací súd musí zaoberať skutočnosťami a právnymi predpismi a musí rozhodnúť o vine alebo nevine obžalovanej osoby, je ústne prejednanie nutné.[86] Bolo rozhodnuté, že v občianskych veciach na odvolacom stupni nebolo ústne prejednanie veci potrebné. V prípade *K. proti Švajčiarsku*[87] sa sťažovateľa týkalo zdĺhavé konanie s firmou, u ktorej si objednal nadstavbu domu. Súd prvého stupňa vydal rozsudok proti sťažovateľovi v prospech firmy a odvolací súd toto rozhodnutie potvrdil. Sťažovateľ sa potom odvolal na federálny súd, ktorý odvolanie zamietol bez nariadenia pojednávania a bez toho, aby si bol vyžiadal písomné vyjadrenie k veci.

Komisia uviedla, že

pokiaľ ide o to, že sťažovateľ sa sťažuje, že sudcovia federálneho súdu nezasadali a nehlasovali o jeho odvolaní v občianskoprávnej veci verejne, Komisia navyše poznamenáva, že Dohovor žiadne takéto právo neobsahuje.

K tejto problematike pozri ďalej v kapitole 10 Obsah pojmu „spravodlivé súdne konanie“ časť Prítomnosť na konaní.

V určitých prípadoch sa môže sťažovateľ vzdať svojho práva na verejné prejednanie veci. Ako Súd zdôraznil v prípade *Håkansson a Sturesson proti Švédsku*:

> *Prirodzene ani litera, ani duch tohto ustanovenia nemôžu ochrániť osobu od zrieknutia sa nároku na verejné prejednanie svojej veci z vlastnej slobodnej vôle, buď výslovného alebo urobeného mlčky … Vzdanie sa práva sa však musí urobiť jednoznačným spôsobom a nesmie byť v rozpore so žiadnym dôležitým verejným záujmom.*[88]

V prípade *Deweer proti Belgicku*[89] sťažovateľ súhlasil s mimosúdnym urovnaním záležitosti v trestnej veci zaplatením pokuty. V opačnom prípade by musel počas trestného konania čeliť zákazu vykonávania obchodnej činnosti. Súd rozhodol, že vzdanie sa práva na prejednanie veci, inými slovami povedané, súhlas sťažovateľa zaplatiť pokutu, bol poškvrnený donútením, čo spôsobilo porušenie článku 6 ods. 1.

V spomenutom prípade *Håkansson a Sturesson proti Švédsku* Súd rozhodol, že sťažovatelia sa mlčky vzdali svojho práva na verejné prejednanie veci, pretože nežiadali jeho uskutočnenie, hoci bola táto možnosť výslovne ustanovená vo švédskych právnych predpisoch.

Súd zdôraznil, že disciplinárne konanie vo väzniciach s odsúdenými môže byť neverejné. V prípade *Campbell a Fell proti Spojenému kráľovstvu*[90]

86. Ekbatani proti Švédsku, 26. máj 1988, odseky 32-33.
87. Pozri napríklad K. proti Švajčiarsku, 41 DR 242.
88. Håkansson a Sturesson proti Švédsku, 21. február 1995, odsek 66.
89. Deweer proti Belgicku, 27. február 1980, odseky 51–54.
90. Campbell a Fell proti Spojenému kráľovstvu, 28. jún 1984, odsek 87.
91. Albert a Le Compte proti Belgicku, 10. február 1983, odsek 34 a H. proti Belgicku, 30. november 1987, odsek 54.
92. B. proti Spojenému kráľovstvu, rozhodnutie z 14. septembra 1999.

Súd vyhlásil, že pozornosť sa musí venovať verejnému poriadku a otázkam bezpečnosti, ktoré by boli dotknuté, ak by boli tieto konania verejné. To by uvalilo neprimerané bremeno na orgány štátu.

Súd rovnako vyslovil názor, že ak je úplný zákaz všetkej publicity právom neospravedlniteľný, je predsa len dovolené konať neverejne disciplinárne konania, ktoré súvisia s výkonom určitého povolania pod podmienkou, že to umožnia dané okolnosti. Faktormi, ktoré sa majú brať na zreteľ pri rozhodovaní, či je verejné prejednanie potrebné, jerešpektovanie profesionálneho tajomstva a súkromný život klienta alebo pacientov.[91] V prípade *B. proti Spojenému kráľovstvu*[92] Súd uznal za správne pravidlo, ktoré zakazovalo prítomnosť tlače a verejnosti na pojednávaniach týkajúcich sa všetkých prípadov starostlivosti o deti, zatiaľ čo v podobných konaniach na iných súdoch, ktoré sa týkali detí, pripustili tak tlač, ako aj niekoľkých zástupcov verejnosti, ako aj blízku rodinu, ktorá nebola procesnou stranou. Vo svojom rozsudku, ktorý bol vydaný 24. apríla 2001, Súd rozhodol, že neprišlo k porušeniu.

7. Význam výrazu „vyhlásený verejne“

Článok 6 ustanovuje, že rozsudok sa musí vyhlásiť verejne. Toto ustanovenie nepovoľuje žiadne výnimky takého druhu, aké boli dovolené z pravidla, že konanie sa má konať verejne (pozri už uvedené). Jeho zmyslom je však tiež prispieť k spravodlivému procesu prostredníctvom kontroly verejnosti.

Súd zdôraznil, že „vyhlásený verejne“ nevyhnutne neznamená, že rozsudok sa musí vždy prečítať na súde. V prípade *Pretto a ostatní proti Taliansku* Súd vyhlásil, že

> *je toho názoru, že v každom prípade musí byť stanovená forma zverejnenia rozsudku podľa vnútroštátneho práva žalovaného štátu vo svetle osobitných črt konania, o ktoré ide, a s ohľadom na cieľ a účel článku 6 ods. 1.*[93]

V tomto prípade Súd rozhodol, berúc na zreteľ obmedzenú právomoc odvolacieho súdu, že uloženie rozsudku do súdneho registra, ktorý umožňoval každému prístup k celému textu rozsudku, bolo dostatočné na účely splnenia požiadavky byť „vyhlásený verejne“.

Súd ďalej v prípade *Axen proti Spolkovej republike Nemecko*[94] rozhodol, že verejné ústne vyhlásenie rozsudku najvyššieho súdu nebolo potrebné, pretože rozsudky nižších súdov boli vyhlásené verejne.

Aj v prípade *Sutter proti Švajčiarsku*[95] Súd uznal, že verejné vyhlásenie rozhodnutia odvolacieho vojenského súdu nebolo potrebné, pretože prístup verejnosti bol k tomuto rozhodnutiu zabezpečený inými prostriedkami, najmä možnosťou vyžiadania si kópie rozsudku zo súdneho registra a nasledujúcim uverejnením rozsudku v úradnej zbierke rozsudkov.

Všetky uvedené prípady sa týkali rozsudkov z konaní na vyšších stupňoch súdneho systému a Súd rozhodol, že v týchto prípadoch neprišlo k porušeniu. Ale v prípadoch *Werner proti Rakúsku*[96] a *Szücs proti Rakúsku*[97] Súd rozhodol, že prišlo k porušeniu článku 6, keď nielen súdy prvého stupňa a odvolacie súdy rozsudok nevyhlásili verejne, ale ani celé texty týchto rozsudkov neboli voľne sprístupnené verejnosti v ich registroch a prístup k nim bol obmedzený iba pre tých, ktorí mali „legitímny záujem“.

Súd rovnako rozhodol, že prišlo k porušeniu v prípade *Campbell a Fell proti Spojenému kráľovstvu*,[98] keď väzenský Inšpekčný výbor (Board of Visitors) v disciplinárnom konaní vo väznici nevyhlásil rozsudok verejne a nepodnikol ani kroky na jeho zverejnenie.

93. Pretto a ostatní proti Taliansku, 8. december 1983, odsek 26.
94. Axen proti Spolkovej republike Nemecko, 29. jún 1982, odsek 32.
95. Sutter proti Švajčiarsku, 22. február 1984, odsek 34.
96. Werner proti Rakúsku, 24. november 1997.
97. Szücs proti Rakúsku, 24. november 1997.
98. Campbell a Fell proti Spojenému kráľovstvu, 28. jún 1984, odsek 87.

99. Stögmüller proti Rakúsku, 10. 11. 1969, odsek 5.
100. H. proti Francúzsku, 24. 10. 1989, odsek 58.
101. Scopelliti proti Taliansku, 23. november 1993, odsek 18 a Deweer proti Belgicku, 27. február 1980, odsek 42.
102. Pozri napríklad Scopelliti proti Taliansku, 23. 11. 1993, odsek 18 a B. proti Rakúsku, 28. 3. 1990, odsek 48.
103. Proszak proti Poľsku, 16. 12. 1997, odseky 30–31.
104. Pozri napríklad Buchholz proti Spolkovej republike Nemecko, 6. 5. 1981, odsek 49.
105. Pozri Katte Klitsche de la Grange proti Taliansku, 27. 10. 1994, odsek 62, kde prípad významne ovplyvnil vnútroštátne precedenčné právo a právo životného prostredia.
106. Triggiani proti Taliansku, 19. február 1991, odsek 17.
107. Angelucci proti Taliansku, 19. 2. 1991, odsek 15 a Andreucci proti Taliansku, 27. 2. 1992, odsek 17.
108. Pozri napríklad Manzoni proti Taliansku, 19. február 1991, odsek 18.
109. Diana proti Taliansku, 27. 2. 1992, odsek 17.

8. Význam výrazu „v primeranej lehote“

Článok 6 zaručuje každému prejednanie záležitosti v primeranej lehote. Súd zdôraznil, *že cieľom tejto záruky je chrániť všetkých, ktorí podliehajú právomoci súdu, ... pred prílišnou dĺžkou konania.*[99]

Táto záruka ďalej *podčiarkuje dôležitosť výkonu spravodlivosti bez meškania, ktoré by mohlo ohroziť jeho účinnosť a vieryhodnosť.*[100] Význam požiadavky primeranej lehoty spočíva preto v zaručení, že v primeranej lehote a prostredníctvom súdneho rozhodnutia sa urobí koniec neistote, v ktorej sa osoba z titulu svojich občianskych práv alebo z dôvodu trestného obvinenia vzneseného proti nej nachádza. Je to v záujme osoby, o ktorú ide, ako aj v záujme právnej istoty.

Doba, ktorá sa berie do úvahy, **začína plynúť** otvorením konania v občianskych veciach a v trestných veciach vznesením obvinenia.[101] Táto doba uplynie, keď sa konanie skončilo na najvyššej možnej inštancii, inak povedané, keď sa rozhodnutie stane konečné.[102] Súd bude skúmať dĺžku konania odo dňa, keď zmluvný štát uznal právo na podanie individuálnej sťažnosti, ale zoberie do úvahy stav a priebeh prípadu do toho dňa.[103] Súd ukázal vo svojom precedenčnom práve, že keď určuje, či môže byť dĺžka lehoty považovaná za primeranú, musia sa zobrať do úvahy tieto faktory: zložitosť prípadu, správanie sa sťažovateľa, správanie sa súdnych a správnych orgánov štátu, a to, čo je v hre pre sťažovateľa.[104] Súd berie do úvahy osobitné okolnosti prípadu a nestanovuje absolútny časový limit tejto lehoty. V niektorých prípadoch Súd skôr celkovo posúdi záležitosť, akoby sa zaoberal priamo uvedenými kritériami.

Zložitosť prípadu

Včetky aspekty prípadu sú pri určovaní, či je prípad zložitý, relevantné. Zložitosť sa môže týkať skutkových, ako aj právnych otázok.[105] Súd prikladá najmä význam povahe skutočností, ktoré sa majú preskúmať,[106] počtu obvinených osôb a svedkov,[107] medzinárodným prvkom,[108] spojenie veci s inými vecami[109] a zasahovaniu iných osôb do konania.[110]

Prípad, ktorý je veľmi zložitý, môže niekedy ospravedlniť dlhé konanie. Napríklad v prípade *Boddaert proti Belgicku*[111] Súd nepovažoval lehotu v trvaní šesť rokov a tri mesiace za neprimeranú, pretože sa týkal zložitého vypočúvania vraha a paralelného priebehu dvoch prípadov. Neprimeraná doba sa však môže objaviť dokonca aj vo veľmi zložitých prípadoch. V prípade *Ferrantelli a*

Santangelo proti Taliansku[112] Súd rozhodol, že lehota šestnásť rokov bola neprimeraná. Prípad sa týkal zložitého, ťažkého procesu s vrahom a vyvolal chúlostivé problémy týkajúce sa mladého veku páchateľa.

Správanie sa sťažovateľa

Skutočnosť, že sťažovateľ zapríčinil prieťahy, spravidla oslabuje jeho sťažnosť. Nemožno však obrátiť proti sťažovateľovi to, že plne využil rôzne postupy, ktoré mal k dispozícii na zabezpečenie svojej obrany. Od sťažovateľa sa nevyžaduje aktívna spolupráca na účel urýchleného konania, ktoré by mohlo viesť k jeho usvedčeniu.[113] Ak sa sťažovateľ snaží urýchliť konanie, bude sa to posudzovať v jeho prospech, ale neprejavenie snahy o urýchlenie konania nie je nevyhnutne rozhodujúce.[114]

Súd zdôraznil v prípade *Unión Alimentaria Sanders S. A. proti Španielsku*, že povinnosťou sťažovateľa je iba *ukázať usilovnosť v procesných krokoch, ktoré má vykonať, zdržať sa použitia taktiky, ktorá by mohla viesť k prieťahom, a využiť možnosti, ktoré mu poskytuje vnútroštátne právo na skrátenie konania.*[115]

V prípade *Ciricosta a Viola proti Taliansku*, [116] ktorý sa týkal žiadosti o dočasné zastavenie prác pravdepodobne poškodzujúcich vlastnícke práva sťažovateľa, Súd rozhodol, keďže sťažovateľ žiadal najmenej sedemnásť odročení a nenamietal proti šiestim ostatným, o ktoré požiadala druhá strana, že lehota pätnásť rokov nebola neprimeraná.

Ale v prípade *Beaumartin proti Francúzsku*,[117] v ktorom sťažovatelia prispeli k prieťahom tým, že podali vec na nepríslušný súd a že vypovedali o skutkových okolnostiach veci až štyri mesiace po podaní odvolania, Súd rozhodol, že orgány boli väčšmi vinné. Vnútroštátnemu súdu trvalo viac ako päť rokov, kým sa konalo prvé pojednávanie, a žalovanému ministerstvu trvalo dvadsať mesiacov, kým predložilo vyjadrenie k skutkovým okolnostiam veci.

Správanie sa orgánov

Iba prieťahy, ktoré možno pripísať štátu, možno zobrať do úvahy, keď sa určuje, či bola dodržaná záruka primeranej lehoty. štát je zodpovedný za prieťahy zapríčinené všetkými jeho administratívnymi alebo súdnymi orgánmi.

Keď sa Súd zaoberá prípadmi, ktoré sa týkajú dĺžky konania, dbá na dodržanie princípu riadneho výkonu spravodlivosti, konkrétne na to, že vnútroštátne súdy majú povinnosť riadne sa zaoberať prípadmi, ktoré sú im predložené.[118] Každé rozhodnutie týkajúce sa odročenia z akéhokoľ-

110. Manieri proti Taliansku, 27. február 1992, odsek 18.
111. Boddaert proti Belgicku, 12. október 1992.
112. Ferrantelli a Santangelo proti Taliansku, 7. august 1996.
113. Eckle proti Spolkovej republike Nemecko, 15. júl 1982, odsek 82.
114. Pozri napríklad Ceteroni proti Taliansku, 15. november 1996.
115. Unión Alimentaria Sanders S. A. proti Španielsku, 7. júl 1989, odsek 35.
116. Ciricosta a Viola proti Taliansku, 4. december 1995.
117. Beaumartin proti Francúzsku, 24. november 1994.

vek dôvodu alebo výsluchu svedkov môže mať tak určitý význam. V prípade *Ewing proti Spojenému kráľovstvu*[119] sa nepovažovalo spojenie troch vecí, čo predĺžilo proces, za svojvoľné alebo nerozumné, alebo dokonca ani za zapríčiňujúce neprimerané prieťahy, pretože sa bral zreteľ na riadny výkon spravodlivosti.

S úd jasne povedal, že snaha súdnych orgánov o čo najväčšie urýchlenie konania hrá dôležitú úlohu v tom, aby zabezpečil, že sťažovateľovi sa poskytnutie záruk obsiahnutých v článku 6.[120] **Vnútroštátnym súdom preto ostáva osobitná povinnosť zabezpečiť, aby všetci tí, ktorí majú úlohu v konaní, vyvinuli čo najväčšie úsilie a vyhli sa akýmkoľvek nepotrebným prieťahom.**

Prieťahy, o ktorých rozhodli štrasburské orgány, že môžu byť pripísané štátu, zahŕňajú:

- V občianskoprávnych veciach: odročenie konania z dôvodu, že sa čaká na výsledok rozhodnutia v inej veci, prieťahy vo vedení pojednávania zo strany súdu alebo v predstavení alebo predložení dôkazov zo strany štátu, alebo prieťahy zo strany spisovne súdu alebo zo strany iných administratívnych orgánov.
- V trestných veciach: postúpenie prípadov medzi súdmi, súčasné prejednanie vecí proti dvom alebo viacerým obžalovaným, oneskorené oznámenie rozsudku obžalovanému a podanie a prejednanie odvolaní.[121]

Súd rozhodol v prípade *Zimmerman a Steiner proti Švajčiarsku*, že štáty majú povinnosť *„usporiadať svoj právny systém tak, aby umožnil súdom splniť požiadavky článku 6 ods. 1 vrátane prejednania veci v primeranej lehote“.*[122] V uvedenom prípade Súd rozhodol, že tam, kde bolo dôvodom prieťahov dlhodobé nahromadenie práce v súdnom systéme štátu, prišlo k porušeniu záruky na prejednanie veci v primeranej lehote zaručenej článkom 6, pretože štáty neprijali adekvátne opatrenia na zvládnutie danej situácie. Adekvátne opatrenia môžu zahŕňať ustanovenie mimoriadnych sudcov alebo administratívneho personálu. Zvyčajne sa však nerozhodne, že prišlo k porušeniu, keď je nahromadenie práce len dočasné a výnimočné a štát podnikol potrebné nápravné kroky primerane pohotovo. Keď Súd rozhoduje o tejto otázke, je pripravený zobrať ohľad na politické a sociálne okolnosti v dotknutom štáte.[123]

Čo je v hre pre sťažovateľa?

Pretože to, čo je v hre pre sťažovateľa, sa berie do úvahy pri určovaní, či sa dodržala záruka primeranej lehoty, všeobecne sa očakáva, že trestné konania budú prebiehať rýchlejšie ako občianskoprávne najmä vtedy, keď je žalovaná osoba vo väzbe. Požiadavka primeranej lehoty podľa článku 6 je úzko spojená s požiadavkou

118. Boddaert proti Belgicku, 12. október 1992, odsek 39.
119. Ewing proti Spojenému kráľovstvu, 56 DR 71.
120. Pozri napríklad Vernillo proti Francúzsku, 20. február 1991, odsek 38.
121. Pozri napríklad Zimmerman a Steiner proti Švajčiarsku, 13. júl 1983, Guincho proti Portugalsku, 10. júl 1984 a Buchholz proti Spolkovej republike Nemecko, 6. máj 1981.
122. Zimmerman a Steiner proti Švajčiarsku, 13. júl 1983, odsek 29.
123. Pozri napríklad Milasi proti Taliansku, 25. jún 1987, odsek 19 a Unión Alimentaria Sanders S. A. proti Španielsku, 7. júl 1989, odsek 38.

primeranej lehoty podľa článku 5 ods. 3.[124] Súd vysvetlil, že ak sa konanie nadmerne predlžuje, väzba sa stane nezákonná. Väzba neplní účel ustanovený v článku 5 ods. 3, ak časový rámec už nie je **primeraný**. Súd stanovil v niekoľkých prípadoch, novšie v prípade *Jablonski proti Poľsku*,[125] princípy, ktoré musí uplatniť sudca vo vzťahu k povoleniu väzby v spojení s dĺžkou času, ktorý je potrebný na to, aby sa prípad dostal na súd. Dôvodné podozrenie, ktoré sa musí zakladať na **objektívne** overiteľných faktoch, že osoba spáchala trestný čin, je vždy nevyhnutným prvkom väzby podľa článku 5 ods. 1 a článku 5 ods. 3. To však nie je samo osebe dostačujúce na ospravedlnenie väzby, dokonca aj keď bola osoba chytená *in flagrante delicto*. Mohlo by ísť o porušenie článku 6 ods. 2 (prezumpcie neviny – pozri ďalej). Na odôvodnenie pozbavenia slobody sa musia predložiť také objektívne overiteľné dôvody, ako je obava, že obvinený ujde alebo že bude ovplyvňovať svedkov, alebo mariť dôkazy. Záruky spočívajúce v súdnej kontrole ustanovenej v článku 5 ods. 3 vyžadujú od sudcov, ktorí rozhodujú o predĺžení väzby, aby overili v **každom prípade** prítomnosť relevantných a dostatočných dôvodov, ktoré oprávnia zbavenie slobody. Pre sudcu **nestačí, aby sa** uspokojil s tým, že tieto dôvody existovali v čase vzatia do väzby, že prípad stále nie je pripravený na to, aby mohol byť predložený súdu, a že doba väzby je primeraná. Je, samozrejme, jasné, že keď je sudca toho názoru, že doba nie je primeraná, väzba sa stáva automaticky (*ipso facto*) nezákonnou a zadržaný musí byť prepustený.

V každom prípade na odôvodnenie predĺženia väzby sudcovia musia preukázať, že sa ubezpečili, že neexistuje iné alternatívne opatrenie, ktoré je menej prísne ako väzba (napríklad opatrenie spočívajúce v obmedzení slobody pohybu), a ktoré by mohlo vyhovieť akémukoľvek záujmu prokurátora. V prípade *Jablonski proti Poľsku* Súd rozhodol, že aj keď správanie sťažovateľa prispelo k predĺženiu konania, nebolo príčinou jeho celkovej dĺžky (viac ako päť rokov), za ktorú museli niesť zodpovednosť orgány štátu. Obidva články 5 a 6 sa v tomto prípade porušili.

Vrátiac sa naspäť k požiadavke primeranej lehoty v článku 6, pokiaľ ide o občianskoprávne konanie, táto možno požaduje takisto rýchlosť zo strany orgánov štátu, najmä tam, kde je konanie kritické voči sťažovateľovi alebo má osobitné črty, alebo je nezvratné.[126]

Nasledujú niektoré príklady:

- Prípady starostlivosti o deti. V prípade *Hokkanen proti Fínsku* Súd rozhodol, že *„...je podstatné, aby sa prípady týkajúce pestúnstva prejednali rýchlo.“*[127] V prípade *Ignaccolo-Zennide proti Rumunsku*[128] Súd zdôraznil, že rozhodnutia

124. Článok 5 ods. 3 určuje v príslušných častiach, že „Každý, kto je zatknutý alebo inak pozbavený slobody v súlade s ustanoveniami odseku 1 písm. c) tohto článku, musí byť ihneď predvedený pred sudcu alebo inú úradnú osobu splnomocnenú zákonom na výkon súdnej právomoci a má právo byť súdený v primeranej lehote alebo prepustený počas konania. Prepustenie sa môže podmieniť zárukou, že sa dotknutá osoba ustanoví na pojednávanie.“
125. Jablonski proti Poľsku, 21. december 2000.
126. 126 H. proti Spojenému kráľovstvu, 8. júl 1988, odsek 85.
127. Hokkanen proti Fínsku, 23. september 1994, odsek 72.
128. Ignaccolo-Zennide proti Rumunsku, 25. január 2000.

týkajúce sa detí nesmie vyriešiť čas.

- Pracovné spory. V prípade *Obermeier proti Rakúsku* Súd vyhlásil, že *„... zamestnanec, ktorý je názoru, že ho zamestnávateľ neprávom prepustil, má dôležitý osobný záujem na zabezpečení súdneho rozhodnutia o zákonnosti tohto kroku bez meškania.“* [129]
- Veci týkajúce sa škôd na zdraví. V prípade *Silva Pontes proti Portugalsku*[130] Súd vyhlásil, že bolo potrebné vynaložiť osobitnú usilovnosť, keď sa sťažovateľka domáhala náhrady škody za vážne zranenia, ktoré utrpela v dôsledku dopravnej nehody.
- Iné prípady, v ktorých je rýchlosť zvyčajne podstatná. V prípade *X. proti Francúzsku*[131] podal sťažovateľ nakazený vírusom HIV z infikovanej krvnej transfúzie žalobu na náhradu škody proti štátu. Vzhľadom na stav sťažovateľa a predpokladanú dĺžku jeho života Súd rozhodol, že konanie, ktoré trvalo dva roky, bolo neprimerane dlhé. Vnútroštátne súdy nevyužili svoje právomoci na urýchlenie konania. V prípade *A. a ostatní proti Dánsku* Súd rozhodol, že „ ... príslušné správne a súdne orgány mali jasnú povinnosť podľa článku 6 ods. 1 *konať s mimoriadnou usilovnosťou, ktorú vyžaduje precedenčné právo súdu v sporoch tohto druhu.“*[132]

129. Obermeier proti Spolkovej republike Nemecko, 28. jún 1990, odsek 72.
130. Silva Pontes proti Portugalsku, 23. marec 1994, odsek 39.
131. X. proti Francúzsku, 23. marec 1991, odseky 47–49.
132. A. a ostatní proti Dánsku, 8. február 1996, odsek 78.

9. Význam výrazu „nezávislý a nestranný súd"

Článok 6 ustanovuje, že každý má právo na to, aby jeho záležitosť prejednal nezávislý a nestranný súd zriadený zákonom. Tieto dve požiadavky nezávislosti a nestrannosti sú navzájom prepojené a Súd ich splnenie často posudzuje spoločne.

Nezávislosť

Súdy sa zvyčajne považujú za nezávislé a vnútroštátni sudcovia sú zriedkavo vyzvaní, aby rozhodli, či je súd **nezávislý** okrem situácií, keď zasadajú, aby posúdili rozhodnutia iných orgánov ako súdov. V prípadoch, keď orgány, ktoré nie sú súdmi, plnia funkcie ktoré sú rozhodujúce pre občianske práva alebo trestné obvinenia, musia spĺňať požiadavky nezávislosti a nestrannosti.

Pri rozhodovaní, či je súd nezávislý, Európsky súd zvažuje:

- spôsob ustanovenia jeho členov,
- dĺžku ich funkčného obdobia,
- existenciu záruk proti vonkajším tlakom,
- otázku, či orgán stelesňuje pojem nezávislosti.[133]

Súd rozhodol, že súd musí byť nezávislý tak od výkonnej moci, ako aj od procesných strán.[134]

Zloženie a ustanovenia súdu

Súd rozhodol, že prítomnosť súdnych úradníkov alebo právne kvalifikovaných členov v tribunáli je silným predpokladom jeho nezávislosti.[135] V prípade *Sramek proti Rakúsku*[136] Súd rozhodol, že tribunál, o ktorý išlo (krajinský zmierovací orgán pre prevody nehnuteľností), nebol nezávislý.

Vláda bola jednou z procesných strán a jej zástupca bol nadriadeným spravodajcu tribunálu.

Skutočnosť, že členovia tribunálu sú ustanovení výkonnou mocou, sama osebe nie je porušením Dohovoru.[137] Na to, aby sa konštatovalo porušenie článku 6, sťažovateľ by musel preukázať, že prax pri jeho ustanovení je celkovo neuspokojivá a že vytvorenie osobitného tribunálu, ktorý prípad rozhodol, bolo ovplyvnené motívmi naznačujúcimi pokus ovplyvniť jeho výsledok.[138] Okrem toho ustanovenie členov tribunálu na pevne stanovený čas sa chápe ako garancia nezávislosti. V prípade *Le Compte proti Belgicku*[139] sa šesťročné funkčné obdobie pre členov odvolacej rady považovalo za poskytnutie záruky nezávislosti.

V prípade *Campbell a Fell proti Spojenému kráľovstvu*[140] boli členovia väzenského Inšpekčného výboru (*Board of Visitors*) vymenovaní na tri roky.

133. Pozri napríklad Campbell a Fell proti Spojenému kráľovstvu, 28. jún 1984, odsek 72.
134. Ringeisen proti Rakúsku, 16. júl 1971, odsek 95.
135. Le Compte proti Belgicku, 23. jún 1981, odsek 57.
136. Sramek proti Rakúsku, 22. október 1984.
137. Pozri napríklad Campbell a Fell proti Spojenému kráľovstvu, 28. jún 1984, odsek 79.
138. Zand proti Rakúsku, 15 DR 70, odsek 77.
139. Le Compte, Van Leuven, De Meyere proti Belgicku, 23. jún 1981.

Považovalo sa to za pomerne krátky čas, ale akceptovalo sa, že tieto funkcie boli neplatené a že bolo ťažké získať dobrovoľníkov, takže sa to nepovažovalo za porušenie článku 6.

Vonkajší pohľad

Podozrenia ohľadom nezávislosti ako sa javí navonok sa musia v určitom rozsahu objektívne preukázať. V prípade *Belilos proti Švajčiarsku*[141] miestna „policajná rada“, ktorá rozhodovala v niektorých veciach menej závažných trestných činov, pozostávala iba z jedného člena – policajta, ktorý konal sám podľa svojho uváženia. Hoci sa na neho nevzťahovali rozkazy, zložil prísahu a nemohol byť prepustený, neskôr sa vrátil k svojim bežným povinnostiam a oprávnene sa naňho mohlo hľadieť ako na príslušníka policajných síl podriadeného svojim nadriadeným a lojálneho ku svojim kolegom, čo mohlo podkopať dôveryhodnosť, ktorú by tribunál mal vzbudzovať. Boli tu teda oprávnené pochybnosti, pokiaľ ide o nezávislosť a organizačnú nestrannosť „policajnej rady“, ktorá nespĺňala požiadavky článku 6 ods. 1.

Podriadenosť iným orgánom

Súd musí mať právomoc vydať zaväzujúce rozhodnutie, ktoré nemôže zmeniť orgán, ktorý nie je súdom.[142] Vojnové súdy a iné armádne disciplinárne orgány predstavujú v tomto kontexte porušenie článku 6. Výkonná moc smie vydať direktívy pre svojich členov, ako majú všeobecne vykonávať svoje funkcie, ak nie sú takéto direktívy v skutočnosti inštrukciami, ako sa má o sporoch rozhodnúť.[143]

Nestrannosť

Súd rozhodol v prípade *Piersack proti Belgicku*, že

> *zatiaľ čo nestrannosť obyčajne znamená neprítomnosť predsudku alebo zaujatosti, jej existenciu, najmä podľa článku 6 ods. 1 Dohovoru, možno preskúmať rôznymi spôsobmi. Rozlíšenie možno urobiť v tomto kontexte medzi subjektívnym prístupom, ktorý znamená snahu zistiť osobné presvedčenie daného sudcu v danom prípade a objektívnym prístupom, ktorý znamená určiť, či poskytnuté záruky sú dostatočné na vylúčenie akejkoľvek pochybnosti v tomto smere.*[144]

Na preukázanie subjektívnej **nestrannosti** vyžaduje Súd dôkaz o skutočnej zaujatosti. U riadne ustanoveného sudcu je daný predpoklad osobnej nestrannosti, pretože nie je predložený dôkaz o opaku.[145] Ide o veľmi silný predpoklad a v praxi je veľmi ťažké preukázať osobnú zaujatosť. Napriek takýmto početným sťažnostiam, žiadne také tvrdenie nebolo ešte nikdy v Štrasburgu úspešné.

140. Campbell a Fell proti Spojenému kráľovstvu, 28. jún 1984, odsek 80.
141. Belilos proti Švajčiarsku, 29. apríl 1988, odseky 66–67.
142. Pozri napríklad Findlay proti Spojenému kráľovstvu, 25. február 1997, odsek 77.
143. Campbell a Fell proti Spojenému kráľovstvu, 28. jún 1984, odsek 79.
144. Piersack proti Belgicku, 1. október 1982, odsek 30.
145. Hauschildt proti Dánsku, 24. máj 1984, odsek 47.

Pokiaľ ide o **objektívne** kritérium **nestrannosti**, Súd v prípade *Fey proti Rakúsku* zdôraznil, že

> *podľa objektívneho kritéria sa musí rozhodnúť, či úplne odhliadnuc od osobného správania sa sudcu, existujú preukázateľné skutočnosti, ktoré môžu spôsobiť vznik pochybností, pokiaľ ide o jeho nestrannosť. V tomto smere môže mať určitý význam dokonca ako sa javí navonok (appearances). V hre je dôveryhodnosť, ktorú musia súdy v demokratickej spoločnosti vzbudzovať vo verejnosti a predovšetkým, pokiaľ ide o trestné konania, u obvineného. To nutne vedie k záveru, že pri rozhodovaní, či je v danom prípade oprávnený dôvod na obavu, že konkrétny sudca nie je nestranný, je stanovisko obvineného dôležité, ale nie rozhodujúce. Rozhodujúce je to, či sa môže táto obava považovať za objektívne oprávnenú.*[146]

Súd jasne povedal, že každý sudca, pokiaľ sa u neho vyskytne zákonný dôvod spočívajúci v obave z nedostatku nestrannosti, musí odstúpiť.[147]

V tomto kontexte sú relevantné tiež vnútroštátne postupy na zistenie nestrannosti. Napriek tomu, že Dohovor výslovne neukladá, že musí existovať mechanizmus, prostredníctvom ktorého môžu procesné strany napadnúť nestrannosť, porušenia článku 6 sa môžu vyskytnúť s väčšou pravdepodobnosťou, ak taký mechanizmus neexistuje. **Námietka nestrannosti sa musí preskúmať, ak ju obžalovaný vznesie, pokiaľ by jej „zjavne nechýbala skutková podstata“.**[148]

Táto otázka bola nastolená na štrasburskom súde najčastejšie v kontexte rasizmu. Obidva princípy opísané v spomenutých prípadoch platia rovnako aj na iné druhy zaujatosti alebo nestrannosti.

V prípade *Remli proti Francúzsku*[149] poznámku, ktorú urobil jeden z porotcov, „Navyše, ja som rasista,“ počula tretia osoba. Vnútroštátny súd rozhodol, že nemožno vyhotoviť úradný zápis o skutočnostiach, ktoré sa údajne stali v jeho neprítomnosti. Európsky súd poznamenal, že v tomto prípade vnútroštátny súd nič neprešetril, čím zbavil sťažovateľa možnosti požiadať v prípade potreby o opravný prostriedok, čo je v rozpore s ustanoveniami Dohovoru. Súd preto rozhodol, že článok 6 ods. 1 bol porušený.

Tam, kde vnútroštátny súd sám jasne začal vyšetrovanie adekvátneho overenia údajnej zaujatosti a dospel k záveru, že proces, o ktorý išlo, bol spravodlivý, sa Európsky súd bude zdráhať spochybniť jeho závery. V prípade *Gregory proti Spojenému kráľovstvu*[150] sa k sudcovi dostala poznámka poroty v znení: „Medzi porotou sa prejavujú rasové náznaky. Jeden člen sa musí ospravedlniť.“ Sudca ukázal poznámku obžalobe a obhajobe. Taktiež vyzval porotu, aby posúdila prípad na základe dôkazov, a stránila sa akejkoľvek zaujatosti. Súd rozhodol, že toto bolo na účely člán-

146. Fey proti Rakúsku, 24. február 1993, odsek 30.
147. Piersack proti Belgicku, 1. október 1982, odsek 30, Nortier, odsek 33, Hauschildt, odsek 48.
148. Remli proti Francúzsku, 30. marec 1996, odsek 48.
149. Remli proti Francúzsku, 30. marec 1996.
150. Gregory proti Spojenému kráľovstvu, 25. február 1997.

ku 6 dostatočné. Považoval za podstatné, že zástupca obhajoby nenaliehal na rozpustenie poroty alebo na možnosť klásť jej verejne na súde otázky s cieľom zistiť, či je schopná pokračovať a prijať záver výlučne iba na základe dôkazov. Sudca urobil okrem toho jasné, podrobné a ostré vyhlásenie, ktorým nariail porote, aby sa zbavila „každej myšlienky alebo zaujatosti takej či onakej podoby". Súd ďalej rozhodol v porovnaní s prípadom *Remli proti Francúzsku*, že

> *V danom prípade sudcovia rozhodujúci vo veci nereagovali na námietku, že konkrétneho člena poroty počuli, ako povedal, že je rasista. V tomto prípade čelil sudca tvrdeniu, že porota je rasistická, ktoré aj keď bolo neurčité a nepresné, nemožno povedať, že by bolo nezmyselné. Za daných okolností podnikol dostatočné kroky na to, aby overil, že súd bol ustanovený ako nestranný tribunál v zmysle článku 6 ods. 1 Dohovoru, a poskytol dostatočné záruky na rozptýlenie akýchkoľvek pochybností v tomto ohľade.*[151]

V nedávno rozhodnutom prípade *Sander proti Spojenému kráľovstvu* však Súd vyslovil názor, **že tam, kde bola odpoveď sudcu na podobný dôkaz rasizmu medzi porotou neadekvátna, prišlo k porušeniu článku 6**. Súd zdôraznil, že

> *...sudca mal reagovať oveľa tvrdším spôsobom než iba hľadaním neurčitých záruk, že porotcovia by mohli odložiť nabok svoju zaujatosť a rozhodnúť prípad výlučne iba na základe dôkazov. Keď tak sudca neurobil, neposkytol dostatočné záruky na vylúčenie akýchkoľvek objektívne ospravedlniteľných alebo oprávnených pochybností, pokiaľ ide o nestrannosť súdu. Z toho vyplýva, že súd, ktorý odsúdil sťažovateľa, nebol nestranný z objektívneho hľadiska.*[152]

Rôzne úlohy sudcov

Mnoho prípadov v precedenčnom práve vo veciach nestrannosti sa týka situácií, v ktorých sudca plní v priebehu konania rôzne procesné úlohy. V prípade *Piersack proti Belgicku*[153] sudca, ktorý rozhodoval o sťažovateľovi, pracoval predtým v oddelení, ktoré vyšetrovalo sťažovateľov prípad a podalo na neho obžalobu. Súd rozhodol, že prišlo k porušeniu článku 6.

V prípade *Hauschildt proti Dánsku*[154] rozhodol Súd o porušení článku 6, keď predsedajúci sudca rozhodoval predtým o väzbe. Rozhodnutie podmienila osobitná črta, ktorá spočívala v tom, že v deviatich prípadoch, keď rozhodoval o vyšetrovacej väzbe obžalovaného, sa odvolal na „obzvlášť silné podozrenie o sťažovateľovej vine". Súd vyslovil názor, že vec, o ktorej mal sudca rozhodnúť v súdnom procese, sa veľmi málo odlišovala a obava sťažovateľa bola objektívne oprávnená.

Iným príkladom je prípad *Ferrantelli a Santan-*

151. Gregory proti Spojenému kráľovstvu, 25. február 1997, odsek 49.
152. Sander proti Spojenému kráľovstvu, 9. máj 2000.
153. Piersack proti Belgicku, 1. október 1982.
154. Hauschildt proti Dánsku, 24. máj 1984.
155. Ferrantelli a Santangelo proti Taliansku, 7. august 1996.
156. Oberschlick č. 1 proti Rakúsku, 23. máj 1991.

gelo proti Taliansku,[155] v ktorom Súd rozhodol, že prišlo k porušeniu článku 6, keď sa predsedajúci sudca na odvolacom súde podieľal na obvinení obžalovaných na inom súde. Rozsudok obsahoval mnoho poznámok o sťažovateľoch a o ich zapletení do predošlého prípadu. Navyše rozsudok odvolacieho súdu odsudzujúci sťažovateľov citoval mnoho častí z predchádzajúceho rozsudku, ktorý sa týkal spoluobvinených sťažovateľov. Súd pokladal tieto okolnosti za dostačujúce na to, aby rozhodol, že obava sťažovateľov, pokiaľ ide o nedostatok nestrannosti súdu, bola objektívne oprávnená.

Prípad *Oberschlick č. 1 proti Rakúsku*[156] sa týkal konania pred odvolacím súdom, na ktorom sa traja sudcovia zúčastnili na vynesení rozsudku v prvom stupni. Európsky súd rozhodol, že to je porušením práva na nestranný súd.

V prípade *De Haan proti Holandsku*[157] sudca predsedajúci odvolaciemu súdu mal rozhodnúť o námietke proti rozhodnutiu, za ktoré sám niesol zodpovednosť. Súd rozhodol, že obava sťažovateľa týkajúca sa objektívnej nestrannosti predsedajúceho sudcu bola oprávnená a článok 6 bol porušený.

V nedávno rozhodnutom prípade proti Švajčiarsku[158] Súd rozhodol o porušení článku 6 ods. 1, keď sa sťažovateľ angažoval v konaní na súde, ktorý sa skladal z piatich sudcov. Dvaja z nich, ktorí boli sudcami pracujúcimi na čiastočný úväzok, zastupovali druhú stranu v iných konaniach, ktoré začal ten istý sťažovateľ. Súd poznamenal, že právne predpisy a prax výkonu súdnej moci na čiastočný úväzok sa vo všeobecnosti môžu zosúladiť s článkom 6, a to, o čo išlo, bol iba spôsob, akým sa konanie v danom prípade viedlo. Hoci neexistovalo žiadne skutočné prepojenie medzi prípadom sťažovateľa a týmito inými konaniami, v ktorých vystupovali títo dvaja právnici ako právni zástupcovia, tieto veci v skutočnosti časovo kolidovali. Sťažovateľ mohol mať preto dôvod na obavu, že sudca, o ktorého išlo, by ho mohol naďalej považovať ako za proti sebe stojacu stranu, a táto situácia mohla spôsobiť vznik oprávnených obáv, že sudca nepristupoval k prípadu s potrebnou nestrannosťou.

Iba samotná skutočnosť, že sudca bol predtým zainteresovaný v prípade so sťažovateľom, nie je postačujúca na to, aby mohla spôsobiť sama osebe porušenie článku 6 ods. 1. Sú potrebné osobitné črty, ktoré sme opísali v predchádzajúcich prípadoch, nielen, že sudca má vopred vedomosť o veci.

Nové prejednanie veci

Ak sa rozhodnutie na základe odvolania zruší a vec sa vráti na súd prvého stupňa na nové rozhodnutie, neznamená to automatické porušenie

157. De Haan proti Holandsku, 26. august 1997.
158. Wettstein proti Švajčiarsku, 21. december 2000.
159. Ringeisen proti Rakúsku, 16. júl 1971, odsek 97.
160. Thomann proti Švajčiarsku, 10. jún 1996.

článku 6 z dôvodu, že ten istý orgán v tom istom zložení alebo v inom zložení rozhoduje opäť vo veci.[159] V prípade *Thomann proti Švajčiarsku*[160] vo veci sťažovateľa opätovne rozhodol súd, ktorý ho už predtým v neprítomnosti odsúdil. Súd nebol toho názoru, že to zapríčinilo porušenie článku 6, pretože sudcovia si boli vedomí, že dospeli k svojmu prvému rozhodnutiu na základe neúplných dôkazov, a nanovo posúdili prípad po výmene názorov protistrán a na základe komplexných informácií.

Osobitné tribunály

Súd uznáva, že môžu existovať dobré dôvody na prejednanie veci pred špeciálnymi rozhodcovskými orgánmi, kde sa vyžadujú osobitné technické (odborné) znalosti. Toto sa môže týkať vymenovania odborníkov z praxe z odboru, o ktorý ide, za členov tribunálu, napríklad lekárskeho disciplinárneho tribunálu.

Je žiaduce, aby tam, kde existuje priame prepojenie medzi členmi tribunálu a ktoroukoľvek z procesných strán, títo členovia odstúpili. Keď vznikne oprávnená obava, nestačí iba dostatočné poukázať na prítomnosť sudcov z povolania alebo na rozhodujúci hlas sudcu.

Prípad *Langborger proti Švédsku*[161] sa týkal konania na bytovom a nájomnom súde. Tento sa skladal z dvoch profesionálnych sudcov a z dvoch laických prísediacich, ktorých nominovali vlastníci nehnuteľností a ochranný zväz nájomníkov. Laickí prísediaci boli úzko prepojení s dvoma zväzmi, ktoré žiadali potvrdiť výnimku, ktorú sťažovateľ napadol. Bola tu oprávnená obava, že ich záujmy boli v rozpore s jeho vlastným záujmom, nestačilo, že predseda súdu mal rozhodujúci hlas.

Poroty

Uvedené princípy sa vzťahujú rovnako aj na poroty.

Vzdanie sa práva zaručeného zákonom v článku 6 ods. 1

Súd nestanovil jasné pravidlá, pokiaľ ide o to, v akom rozsahu sa môže obvinený vzdať práva na nezávislý a nestranný súd. Súd však zdôraznil, že v tom rozsahu, v akom je vzdanie sa práva možné, musí byť obmedzené a že minimálne záruky sa musia zachovať, čo nemôže závisieť od samotných procesných strán. **Vzdanie sa práva sa musí urobiť jednoznačne.** Strany si musia byť vedomé rizík vyplývajúcich zo zaujatosti, musia mať možnosť podať proti nej námietky a vyjadriť spokojnosť so zložením súdu. Iba samotná ne-

161. Langborger proti Švédsku, 22. jún 1998
162. Pfeifer a Plankl proti Rakúsku, 25. február 1992.
163. Oberschlick č. 1 proti Rakúsku, 23. máj 1991.

možnosť podať námietku nebude stačiť na to, aby prišlo k vzdaniu sa tohto práva. Súd rozhodol v prípade *Pfeiffer a Plankl proti Rakúsku*,[162] že nemožnosť podať námietku voči dvom sudcom súdu, ktorí boli vyšetrujúcimi sudcami a ktorí boli vylúčení z rozhodovania vo veci, nestačí na to, aby sa to považovalo za vzdanie sa práva. V prípade *Oberschlick č. 1 proti Rakúsku*[163] sudca predsedajúci odvolaciemu súdu sa zúčastnil predchádzajúceho konania a nebol predpoklad, že bude rozhodovať podľa Trestného poriadku. Sťažovateľ nenapadol sudcovu prítomnosť, ale nebol si vedomý skutočnosti, že dvaja iní sudcovia boli takisto z rozhodovania vylúčení. Súd rozhodol, že sťažovateľ sa nevzdal svojho práva na nestranný súd.

Zriadený zákonom

Pokiaľ ide o požiadavku, že súd má byť zriadený zákonom, Komisia rozhodla v prípade *Zand proti Rakúsku*, že

> *Je to cieľ a účel ustanovenia článku 6 ods. 1, ktoré vyžadujú, že súdy majú byť ‚zriadené zákonom', že súdny systém v demokratickej spoločnosti nesmie byť ponechaný na ľubovôľu výkonnej moci, ale že má byť upravený zákonmi, ktoré schváli parlament. Toto neznamená, že delegovanie právomocí je samo osebe neakceptovateľné vo veciach, ktoré sa týkajú súdneho systému. Článok 6 ods. 1 nevyžaduje, aby legislatívne orgány regulovali každý detail v tejto oblasti zákonom schváleným parlamentom, ak legislatíva stanoví aspoň schému súdneho systému.*[164]

164. Zand proti Rakúsku, 15 DR 70.

10. Obsah pojmu „spravodlivé súdne konanie“

Článok 6 ustanovuje, že každý má právo na spravodlivé súdne konanie. Tento výraz zahŕňa mnoho aspektov riadneho výkonu spravodlivosti, ako aj právo na prístup na súd, verejné prejednanie veci v prítomnosti obvineného, právo neprispieť k vlastnému obvineniu, rovnosť zbraní, právo na kontradiktórnosť a na odôvodnený rozsudok.

Úlohou sudcu je zabezpečiť všetkým procesným stranám „spravodlivé súdne konanie“, na ktorý majú podľa Dohovoru právo.

Prístup na súd

V texte článku 6 sa nenachádza výslovná záruka práva na prístup na súd, ale Európsky súd rozhodol, že toto ustanovenie zaručuje každému právo na prejednanie akejkoľvek žaloby týkajúcej sa občianskych práv alebo záväzkov súdom alebo tribunálom. Článok 6 obsahuje právo na súd, pričom právo na prístup na súd, t. j. právo začať konanie na súde v občianskych veciach, predstavuje len jeden z aspektov tohto práva.

Súd rozhodol v prípade *Golder proti Spojenému kráľovstvu*, že

> *Keby sa článok 6 ods. 1 výlučne týkal len priebehu už začatého konania pred súdom, zmluvný štát by mohol bez toho, aby ho porušil, zrušiť svoje súdne orgány alebo im odňať právomoc rozhodovať niektoré kategórie sporov občianskoprávnej povahy a zveriť ich orgánom závislým od výkonnej moci. … Podľa názoru Súdu by bolo nepochopiteľné, prečo by článok 6 ods. 1 podrobne upravoval procesné záruky priznané účastníkom už prebiehajúceho súdneho konania a nechránil by najprv to, čo jedine umožňuje mať prospech z týchto záruk, a to je prístup na súd. Spravodlivosť, verejnosť a rýchlosť súdneho procesu nemajú význam, ak sa proces nekoná.*[165]

Právo na prístup na súd nie je však **absolútnym právom**. Súd ďalej potvrdil v prípade *Golder*, že jeho povaha si vyžaduje právnu úpravu zo strany štátu (ktorá môže byť rôzna v čase a mieste podľa potrieb a prostriedkov štátu a jednotlivcov), ale takáto právna úprava nesmie mať nikdy za následok porušenie podstaty tohto práva alebo rozpor s inými právami obsiahnutými v Dohovore.

Vo svojom precedenčnom práve Súd ďalej rozhodol, že akékoľvek ohraničenie bude zlučiteľné s článkom 6 iba vtedy,

- ak sleduje legitímny cieľ a
- ak existuje rozumný vzťah proporcionality medzi použitými prostriedkami a cieľmi, ktoré sa majú dosiahnuť.[166]

Prípad *Golder proti Spojenému kráľovstvu* sa týkal väzňa, ktorému nebolo udelené povolenie poradiť

165. Golder proti Spojenému kráľovstvu, 21. február 1975, odsek 35.

sa so svojím advokátom ohľadom podania občianskoprávnej žaloby za ohováranie proti väzenskému dozorcovi. Súd rozhodol, že išlo o porušenie článku 6 – právo na prístup na súd nesmie iba existovať, ale musí byť taktiež účinné. Súd takisto rozhodol, že znemožnením dôverných konzultácií s advokátom mimo dosluchu väzenského dozorcu sa väzňovi odoprel účinný prístup na súd.[167]

V niektorých prípadoch je prístup na súd zamietnutý z dôvodu **povahy osoby podliehajúcej právomoci súdu**. Súd uznal, že obmedzenie prístupu na súd pre neplnoletých, pre duševne choré osoby, pre insolventné a kverulantské strany v spore skutočne sleduje legitímny cieľ.[168] V prípade *Katolícka cirkev Canea* (Canea Catholic Church) *proti Grécku*[169] Súd rozhodol, že cirkev, ktorá podala sťažnosť, nemala podľa gréckych právnych predpisov právnu subjektivitu. To viedlo k zamietnutiu žaloby podanej na uplatnenie si práva na majetok. Európsky súd však potvrdil, že to poškodilo podstatu práva na súd a že prišlo k porušeniu článku 6. Súd tiež rozhodol o porušení tam, kde napriek priamemu záujmu sťažovateľa o súdne konanie ten mohol začať súdne konanie iba prostredníctvom tretej osoby. V prípade *Philis proti Grécku*[170] sťažovateľ, ktorý bol inžinierom, žiadal odmenu za vykonanú prácu.

Toto konanie však mohla začať iba Grécka technická komora. Súd rozhodol, že zatiaľ čo tento postup mohol na jednej strane poskytnúť inžinierom výhodu skúseného právneho zastúpenia za nízke výdavky, na druhej strane bol nedostatočný, pretože nemohol ospravedlniť odstránenie možnosti pre sťažovateľa samostatne podniknúť právne kroky podľa svojho uváženia a konať vo vlastnej veci.

V prípade *Aireyová proti Írsku* sa manželke, ktorá nemala dostatok finančných prostriedkov na zaplatenie právneho zastupovania, odmietlo poskytnutie právnej pomoci, aby mohla začať konanie na dosiahnutie súdneho rozhodnutia o rozluke od svojho manžela. Súd rozhodol, že

> *Článok 6 ods. 1 môže niekedy prinútiť štát k tomu, aby poskytol právnu pomoc advokáta, keď je taká právna pomoc nevyhnutná na účinný prístup na súd, pretože právne zastúpenie sa poskytuje povinne, ako je to ustanovené vnútroštátnym právom niektorých zmluvných štátov pre rôzne druhy sporov alebo z dôvodu zložitosti konania či prípadu.*[171]

Súd rozhodol, že sťažovateľka v tomto prípade nepožívala účinné právo na prístup na Vyšší súd za účelom žiadania súdneho rozhodnutia o rozluke.

Právo na prístup na súd sa môže niekedy porušiť aj tam, kde existuje **imunita**, ktorá účinne zabraňuje v podaní žaloby. Prípad *Osman proti Spojenému kráľovstvu*[172] sa týkal imunity pred trestným stíhaním, na základe ktorej sa nemohlo začať žiadne súdne konanie proti polícii za chyby,

166. Ashingdane proti Spojenému kráľovstvu 28. február 1985, odsek 57.
167. Campbell a Fell proti Spojenému kráľovstvu, 28. jún 1984, odseky 111–113.
168. M proti Spojenému kráľovstvu, 52 DR 269.
169. Canea Catholic Church proti Grécku, 16. december 1997.
170. Philis proti Grécku, 27. august 1991.
171. Aireyová proti Írsku, 9. október 1979, odsek 26
172. Osman proti Spojenému kráľovstvu, 28. október 1998.

ktorých sa dopustila, keď konala ako vyšetrujúci alebo preventívny orgán v boji proti zločinnosti. Súd rozhodol, že účel pravidla poskytujúceho výnimku sa mohol akceptovať ako legitímny, ak bolo namierené na udržanie schopnosti policajnej služby pokiaľ ide o predchádzanie nepokojom a zločinnosti. Aplikovanie pravidla v tomto prípade bez ďalšieho vyšetrenia závažnej veci týkajúcej sa vzájomne si konkurujúcich verejných záujmov však slúžilo na udelenie paušálnej imunity polícii za jej konanie alebo opomenutie konať počas vyšetrovania a potlačovania zločinnosti a rovnalo sa neoprávnenej reštrikcii práva jednotlivca na rozhodnutie o merite žaloby v prípadoch hodných zreteľa. Súd preto rozhodol, že článok 6 bol porušený.

V prípade *Ashingdane proti Spojenému kráľovstvu*,[173] ktorý sa týkal zákonnej imunity zabraňujúcej duševne chorým pacientom podať bez dovolenia žalobu z dôvodu zlého úmyslu alebo neposkytnutia primeranej starostlivosti proti ošetrujúcemu personálu alebo zdravotníckym orgánom, však Súd rozhodol, že reštrikcie prijaté v tomto prípade, ktoré obmedzili akúkoľvek zodpovednosť príslušných orgánov, neoslabili skutočnú podsta-tu práva sťažovateľa na súd, ani neporušili princíp proporcionality. Súd ďalej v tomto prípade rozhodol, že sťažovateľ mohol napriek tomu začať konanie z dôvodu zanedbania povinností.

Súd môže konštatovať porušenie práva na prístup na súd aj v prípadoch, kde vnútroštátny súd alebo tribunál, o ktorý ide, nemá **plnú právomoc** rozhodovať o skutočnostiach a právnych otázkach v prípade, ktorý mu je predložený.

Keď Súd posudzuje, či prišlo k porušeniu, berie na zreteľ predmet žaloby, či súd môže, aj keď s obmedzenou kompetenciou, adekvátne preskúmať sporné otázky, spôsob, akým sa dospelo k tomuto prípadu, a druh sporu vrátane odôvodnenia a skutočných príčin žaloby alebo odvolania.

Prípad *Bryan proti Spojenému kráľovstvu*[174] sa týkal zbúrania stavieb postavených bez stavebného povolenia. Súd rozhodol, že aj keď sa odvolanie podané na Vyšší súd obmedzilo na zákonné dôvody a z tohto dôvodu bola jeho právomoc rozhodnúť o skutočnostiach obmedzená, nešlo o porušenie článku 6. Súd zdôraznil osobitný charakter územného plánovania a stavebného konania, ktoré sa považovalo za typický príklad výkonu právomocí zo strany orgánov podľa voľného uváženia v záujme regulácie správania sa občanov. Rozsah preskúmania zo strany Vyššieho súdu sa preto považoval za postačujúci.

V prípade *Vasilescu proti Rumunsku*[175] však Súd konštatoval porušenie článku 6, keď domáce súdy nemali právomoc prešetriť žalobu vo veci reštitúcie majetku skonfiškovaného počas obdobia komunistického režimu. Súd akceptoval výklad vnú-

173. Ashingdane proti Spojenému kráľovstvu, 28. február 1985.
174. Bryan proti Spojenému kráľovstvu, 22. november 1995, odsek 45.

troštátnych procesných predpisov zo strany Najvyššieho súdu spravodlivosti Rumunska, v ktorom sa konštatovalo, že v skutočnosti nemal žiadny súd právomoc rozhodnúť o žalobe sťažovateľa. Jediným dostupným prostriedkom bolo poslanie sťažnosti na Úrad generálneho prokurátora.

Súd v Štrasburgu rozhodol, že tento úrad nie je nezávislý tribunál v zmysle článku 6 ods. 1.

Prítomnosť na konaní

Súd rozhodol, že obvinený v trestnom konaní musí byť prítomný na súdnom pojednávaní.[176] Táto podmienka vyplýva z cieľa a účelu článku 6 ods. 1 a článku 6 ods. 3 písm. c).

Pokiaľ ide o občianskoprávne veci, požiadavka, že strany majú byť prítomné na súdnom pojednávaní, sa vzťahuje iba na určité druhy prípadov, také, ktoré si vyžadujú posúdenie osobného správania sa strany.

Trestný proces v neprítomnosti obvineného alebo procesnej strany sa môže pripustiť pri určitých výnimočných okolnostiach, ak orgány intenzívne konali, ale neboli schopné oznámiť príslušnej osobe termín konania pojednávania[177] alebo ak tento spôsob prejednania veci zodpovedá potrebám riadneho výkonu spravodlivosti najmä z dôvodu zdravotného stavu obvineného.[178] Procesná strana sa môže vzdať práva zúčastniť sa na ústnom prejednaní veci, ale iba vtedy, ak je vzdanie sa práva jednoznačné a „opatrené minimom záruk zodpovedajúcim jeho významu“.[179] Ak sa však obvinení v trestnej veci vzdajú svojho práva, vždy sa im musí poskytnúť právne zastúpenie.[180] V prípade *F. C. B. proti Taliansku*[181] taliansky súd rozhodoval o obnove konania v neprítomnosti sťažovateľa napriek tomu, že jeho právny zástupca informoval súd, že ho zadržali v zahraničí.

Súd zdôraznil, že sťažovateľ nevyjadril želanie vzdať sa prítomnosti na pojednávaní, a vyjadril nesúhlas s argumentom, ktorý predložila vláda, že použil vo veci taktiku úmerného predlžovania, lebo neposkytol talianskym orgánom svoju adresu.

Talianske orgány si boli vedomé, že proti sťažovateľovi sa viedlo súdne konanie v zahraničí, a pokračovanie v procese bez toho, aby sa podnikli ďalšie kroky na objasnenie situácie, bolo ťažko zlučiteľné so starostlivosťou, ktorá sa vyžaduje pri zabezpečení efektívneho výkonu práv obhajoby.

Právo osoby byť prítomný na odvolacom konaní závisí od povahy a rozsahu konania. Súd sa nazdáva, že prejednanie veci v prítomnosti obvineného nie je také rozhodujúce v odvolacom konaní ako v konaní na prvom stupni. Ak bude odvolací súd posudzovať iba zákonné dôvody, nie je prejednanie veci v prítomnosti obžalovaného potrebné. Situácia je však odlišná, ak bude odvolací súd posudzovať aj skutkovú podstatu prípa-

175. Vasilescu proti Rumunsku, 22. máj 1998.
176. Ekbatani proti Švédsku, 26. máj 1988, odsek 25.
177. Colozza proti Taliansku, 22. január 1985.
178. Pozri napríklad Ensslin a ostatní proti Spolkovej republike Nemecko, 14 DR 64, prípad, v ktorom sa sťažovatelia neboli schopní zúčastniť konania po hladovke. Komisia poukázala však na skutočnosť, že právnici sťažovateľov boli prítomní.
179. Poitrimol proti Francúzsku, 23. november 1993.
180. Pozri napríklad Pelladoah proti Holandsku, 22. september 1994, kde Súd rozhodol o porušení článku 6 ods. 1 a článku 6 ods. 3 písm. c).
181. F. C. B. proti Taliansku, 28. august 1991.

du. Súd bude brať do úvahy pri rozhodovaní, či má obvinený právo byť prítomný, to, čo je v hre pre obvineného, a potrebu jeho prítomnosti pre odvolací súd, aby mohol zistiť skutočnosti.

V prípade *Kremzow proti Rakúsku*[182] sťažovateľa vylúčili zo zákonných dôvodov z pojednávania a Súd rozhodol, že jeho prítomnosť si článok 6 ods. 1 ani článok 6 ods. 3 nevyžadoval, pretože jeho právnik sa mohol pojednávania zúčastniť a konať v jeho mene. Súd však konštatoval porušenie, keď sťažovateľa vylúčili z pojednávania v odvolacom konaní, ktoré malo za následok zvýšenie trestu na doživotie, uväznenie v špeciálnej väznici a rozhodnutie o motíve trestného činu, ktorý nebola porota schopná zistiť. Súd rozhodol, že napriek zhodnoteniu charakteru sťažovateľa bol pre konanie podstatný stav jeho mysle a motivácia, a sťažovateľovi išlo o veľa, takže sa mu mala umožniť prítomnosť a účasť na pojednávaní tak ako jeho právnikovi.

Právo neprispieť k svojmu vlastnému obvineniu

Súd rozhodol, že právo na spravodlivý proces v trestných veciach zahŕňa „právo každého obvineného z trestného činu ... mlčať a neprispieť k obviňovaniu vlastnej osoby.“[183]

V prípade *Saunders proti Spojenému kráľovstvu* Súd zdôraznil, že

> *Súd pripomína, že aj keď v článku 6 Dohovoru nie je osobitne spomenuté právo mlčať a právo neprispieť k obvineniu vlastnej osoby, tieto práva sú všeobecne uznávaným medzinárodným štandardom, ktorý je jadrom pojmu spravodlivého procesu podľa článku 6. Ich logický základ spočíva okrem iného v ochrane obvineného pred protiprávnym nátlakom zo strany orgánov, čím sa prispieva k vyhnutiu sa politickým omylom a naplneniu cieľov článku 6 ... Právo neprispieť k obvineniu vlastnej osoby predovšetkým vopred predpokladá, že obžaloba v trestnej veci sa snaží preukázať dôkazy proti obvinenému bez použitia dôkazov získaných metódami donútenia alebo nátlaku proti vôli obvineného. V tomto zmysle je toto právo úzko spojené s prezumpciou neviny, ktorá je obsiahnutá v článku 6 ods. 2 Dohovoru.*

Právo neprispieť k obvineniu vlastnej osoby sa však primárne týka rešpektovania vôle obvineného mlčať. Ako sa všeobecne chápe v procesných systémoch členských štátov Dohovoru a všade inde, nevzťahuje sa na použitie v trestných konaniach na materiál, ktorý možno získať od obvineného uplatnením donucovacej právomoci, ale ktorý existuje nezávisle od vôle podozrivého, tak ako inter alia dokumenty získané na základe písomného príkazu, odobratie vzorky dychu, krvi a moču a telesného tkaniva na účely vykonania DNA testu.“ [184]

Tento prípad sa týkal riaditeľa jednej obchod-

182. Kremzow proti Rakúsku, 21. september 1993.
183. Funke proti Francúzsku, 25. február 1993, odsek 44.

nej spoločnosti, ktorého pod hrozbou peňažného trestu požiadali podľa právneho predpisu, aby zodpovedal otázky položené vládnymi inšpektormi týkajúce sa odkúpenia jednej spoločnosti. Záznam z tohto rozhovoru sa neskôr uznal v procese, v ktorom vystupoval ako obvinený, ako dôkaz proti nemu. Súd to považoval za porušenie článku 6.

Súd odlišne interpretoval pravidlá dovoľujúce vyvodiť nepriaznivé závery z mlčania obvineného počas jeho výsluchu alebo pojednávania vo veci. Súd rozhodol v prípade *John Murray proti Spojenému kráľovstvu*,[185] že *„právo mlčať nie je absolútnym právom“*. Aj keď je nezlučiteľné s touto imunitou založiť obvinenie výlučne alebo najmä na základe mlčania obvineného alebo na odmietnutí odpovedať na otázky, je zrejmé, že toto privilégium nebráni tomu, aby sa mlčanie obvineného bralo do úvahy v situáciách, ktoré sa jednoznačne žiadajú z jeho strany vysvetliť. Súd v tomto prípade rozhodol, že sa aplikovanými právnymi predpismi neporušil článok 6. Sťažovateľ nebol predmetom priameho nátlaku, nebol ani pokutovaný, ani sa mu nevyhrážali väzením.

Súd okrem toho zdôraznil, že závery vyvodené z mlčania obvineného, ktorý odmietal poskytnúť v dobrej viere vysvetlenie svojich činov alebo svojho správania, vychádzali iba zo zdravého rozumu.

V konaní existovali dostatočné záruky, aby bolo učinené spravodlivosti zadosť, a hlavné dôkazné bremeno bolo vždy na obžalobe, ktorá bola povinná predložiť také odôvodnenie žalobného návrhu, aby súd mohol vyvodiť správne závery z odmietnutia obvineného vypovedať.

Súd však rozhodol v prípade *Condron proti Spojenému kráľovstvu*,[186] že ak nemá dôjsť k porušeniu článku 6, predsedajúci sudca musí náležite poučiť porotu, keď rozhoduje o tom, či má, alebo nemá vyvodiť nepriaznivý záver z mlčania sťažovateľa.

Rovnosť zbraní a právo na kontradiktórne konanie

Právo na spravodlivý proces obsahuje princíp rovnosti zbraní.

To znamená, že **každý, kto je procesnou stranou v konaní, musí mať primeranú možnosť na prednesenie svojho prípadu súdu za podmienok, ktoré ho nestavajú do podstatnej nevýhody vis-à-vis svojmu protivníkovi.**

Teda medzi procesnými stranami sa musí udržiavať spravodlivá rovnováha.[187] Právo na spravodlivý proces zahŕňa tiež právo na kontradiktórne konanie, čo v zásade znamená, že strany v trestnom alebo v občianskoprávnom procese majú mať možnosť **oboznámiť sa so všetkými uvedenými dôkazmi alebo prednesenými skutkovými okolnosťami a zaujať k nim stanovisko**.[188] V tomto kon-

184. Saunders proti Spojenému kráľovstvu, 17. december 1996, odseky 68–69.
185. John Murray proti Spojenému kráľovstvu, 8. február 1996.
186. Condron proti Spojenému kráľovstvu, 2. máj 2000.

texte treba klásť osobitnú váhu na riadny výkon spravodlivosti, a aby bol ako taký aj vnímaný.[189]

Tieto princípy sa vzťahujú tak na trestné, ako aj na občianskoprávne konanie.

V trestných veciach sa prekrývajú s niektorými osobitnými zárukami v článku 6 ods. 3, ale neobmedzujú sa iba na tieto aspekty konania. Napríklad Súd rozhodol v prípade *Bönisch proti Rakúsku*,[190] že keď sa znalcovi – svedkovi navrhnutého obhajobou – neposkytnú také isté materiálne možnosti, ako tomu, ktorého ustanovila obžaloba alebo súd, je to porušenie článku 6 ods. 1.

Okrem toho Komisia v prípade *Jespers proti Belgicku*[191] rozhodla, že princíp rovnosti zbraní, tak ako aj článok 6 ods. 3 písm. b) ukladajú obžalobe a vyšetrujúcim orgánom **povinnosť oznámiť každý údaj, ktorý vlastnia alebo ku ktorému by mohli získať prístup, ktorý môže pomôcť obvinenému zbaviť sa obvinenia alebo znížiť mu trest.** Tento princíp sa vzťahuje na údaje, ktoré by mohli podkopať dôveryhodnosť svedkov obžaloby. V prípade *Foucher proti Francúzsku* [192] Súd rozhodol, že tam, kde prokurátor obžalovanému, ktorý sa chcel zastupovať sám, odmietol nazeranie do spisu a nepovolil mu urobiť si kópie dokumentov, ktoré spis obsahoval, a preto si obžalovaný nebol schopný pripraviť adekvátnu obhajobu, prišlo k porušeniu princípu rovnosti zbraní, ako aj článku 6 ods. 3.

Prípad *Rowe a Davis proti Spojenému kráľovstvu*[193] sa týkal procesu dvoch sťažovateľov a tretieho muža, ktorí boli obžalovaní z vraždy, z napadnutia majúceho za následok vážne poškodenie zdravia a z troch lúpeží. Obžaloba sa opierala hlavne o svedectvo malej skupiny osôb, ktoré žili so sťažovateľmi, a o svedectvo priateľky jedného zo sťažovateľov. Títo dvaja muži boli uznaní vinnými z obžaloby a odvolací súd potvrdil odsudzujúci výrok o vine.

Počas procesu sťažovateľov na prvom stupni sa obžaloba rozhodla, bez toho, aby o tom upovedomila sudcu, nepredložiť určité dôkazy z dôvodu verejného záujmu. Na začiatku odvolacieho konania, ktoré iniciovali sťažovatelia, obžaloba, naopak, oznámila obhajobe, že určité informácie sa nezverejnili, ale neuviedla, o aký druh údajov ide. Okrem toho odvolací súd pri dvoch príležitostiach preskúmal za zatvorenými dverami tieto nezverejnené dôkazy a dovolil obžalobe ich predniesť, ale v neprítomnosti obhajoby. V týchto dvoch inštanciách sudcovia rozhodli v prospech neoboznámenia sa s údajmi na verejnosti.

Európsky súd podčiarkol, že oprávnenie na neoboznámenie sa s dôkazmi verejne nie je absolútnym právom a že môžu existovať navzájom si konkurujúce záujmy, tak ako ochrana svedkov alebo zachovanie tajomstva o policajných metódach vyšetrovania trestného činu.

187. Pozri napríklad De Haes a Gijsels proti Belgicku, 24. február 1997.
188. Ruiz-Mateos proti Španielsku, 23. jún 1993, odsek 63.
189. Borgers proti Belgicku, 30. október 1991, odsek 24.
190. Bönisch proti Rakúsku, 6. máj 1985.
191. Jespers proti Belgicku, 27 DR 61.
192. Foucher proti Francúzsku, 18. marec 1997.
193. Rowe a Davis proti Spojenému kráľovstvu, 16. február 2000.

Jedinými opatreniami obmedzujúcimi práva obhajoby, ktoré toleruje článok 6, sú však tie, ktoré možno považovať za absolútne nevyhnutné. Súd rozhodol, že rozhodnutie obžaloby o dôležitosti utajiť informácie bolo v rozpore s princípmi kontradiktórneho konania a rovnosti zbraní. Konanie pred odvolacím súdom nebolo dostatočné, aby napravilo spôsobenú nespravodlivosť. Bolo to preto, že sudcovia odvolacieho súdu záviseli od pochopenia možného významu nezverejnených údajov z protokolu súdu prvého stupňa a od odôvodnení vecí, ktoré im poskytla sama obžaloba.

Súd teda rozhodol, že prišlo k porušeniu článku 6 ods. 1.

V občianskoprávnych konaniach bude článok 6 niekedy za určitých okolností vyžadovať, aby boli procesné strany oprávnené podrobiť svedkov krížovému výsluchu.[194] Princíp rovnosti zbraní je tak isto porušený, ak sa jednej procesnej strane bráni odpovedať na písomné tvrdenia predložené súdu zo strany prokurátora.[195] V prípade *Dombo Beheer B. V. proti Holandsku*[196] sťažovateľ, spoločnosť s ručením obmedzeným, začal občianskoprávne konanie proti banke s cieľom preukázať, že existovala medzi ním a bankou ústna dohoda, ktorá mu umožnila ľahké získanie kreditu na bežnom účte.

Len dve osoby sa zúčastnili na stretnutí, na ktorom sa dospelo údajne k tejto dohode, jedna osoba zastupovala sťažovateľa druhá banku.

Iba osobe, ktorá zastupovala banku, však vnútroštátny súd umožnil, aby bola vypočutá ako svedok. Spoločnosti sťažovateľa sa odoprela možnosť, aby osobu, ktorá ju zastupovala, povolala za svedka, pretože súd ju stotožnil so samotnou spoločnosťou sťažovateľa.

Európsky súd ale rozhodol, že počas daného vyjednávania konali títo dvaja zástupcovia na základe ekvivalentného postavenia, obidvaja boli splnomocnení, aby vyjednávali v mene svojej strany, a bolo nepochopiteľné, prečo nemali možnosť svedčiť obidvaja. Spoločnosť sťažovateľa sa tak dostala do podstatnej nevýhody oproti banke a prišlo k porušeniu článku 6 ods. 1.

Súd však rozhodol v prípade *Ankerl proti Švajčiarsku,*[197] že neprišlo k porušeniu článku 6 ods. 1.

Tento prípad sa tak isto týkal predvolania svedkov a sťažovateľ namietal, že odmietnutie súdu povoliť jeho manželke svedčiť pod prísahou, aby podporila jeho žalobu v občianskoprávnom konaní, sa rovnalo porušeniu princípu rovnosti zbraní, berúc do úvahy skutočnosť, že sťažovateľova protistrana mohla povolať svedka, ktorý vypovedal pod prísahou. Súd uviedol, že nechápe, ako by skutočnosť, že by sťažovateľova manželka svedčila pod prísahou, mohla mať vplyv na výsledok konania.

Bolo to tak preto, že súd mohol vziať do úvahy vyjadrenia urobené p. Ankerlovou, skutočnosť, že

194. X. proti Rakúsku, 42 CD 145.
195. Ruiz-Mateos proti Španielsku, 23. jún 1993.
196. Dombo Beheer B. V. proti Holandsku, 27. október 1993.

súd neprikladal osobitnú váhu svedectvu sťažovateľovho protivníka, a skutočnosť, že súd sa opieral aj o iné dôkazy, ako len o svedectvá, o ktoré ide.

Súd tiež rozhodol, že princíp rovnosti zbraní sa porušil tam, kde vnútroštátne zákonodarné orgány prijali právne predpisy, ktoré mali za cieľ zabezpečiť zamietnutie žaloby sťažovateľa, ktorú práve prejednávali domáce súdy. [198]

Na záver uvádzame prípad *Van Orshoven proti Belgicku*[199] týkajúci sa doktora medicíny, proti ktorému sa viedlo disciplinárne konanie. Sťažovateľ sa odvolal proti rozhodnutiu, ktorým bol vyčiarknutý zo zoznamu lekárov, ale odvolací súd jeho odvolanie zamietol.

Namietal, že v žiadnom štádiu odvolacieho konania nemal možnosť vyjadriť sa k návrhom generálneho prokurátora a že mu tieto návrhy neboli oznámené.

Súd rozhodol, berúc na zreteľ to, čo bolo pre sťažovateľa v hre a na charakter návrhov generálneho prokurátora, že skutočnosť, že pán Van Orshoven sa nemohol vyjadriť k návrhom generálneho prokurátora pred skončením konania, bolo porušením jeho práva na kontradiktórne konanie. Súd zdôraznil, že toto právo znamená možnosť pre obidve procesné strany oboznámiť sa so všetkými predloženými dôkazmi alebo prednesenými skutkovými okolnosťami a vyjadriť sa k nim. Prišlo teda k porušeniu článku 6 ods. 1.

Právo na odôvodnený rozsudok

Článok 6 vyžaduje, aby vnútroštátne súdy odôvodnili svoje rozsudky vynesené tak v občiansko-právnom, ako aj v trestnom konaní. Súdy nie sú povinné dať podrobnú odpoveď na každú otázku,[200] ale **ak nejaké tvrdenie zásadne ovplyvní výsledok prípadu, súd sa ním musí osobitne v rozsudku zaoberať.** V prípade *Hiro Balani proti Španielsku*[201] poslal sťažovateľ na súd návrh, ktorý vyžadoval špecifickú a výslovnú odpoveď. Súd zabudol dať túto odpoveď a neumožnil, aby sa zistilo, či sa iba jednoducho zabudlo vo veci konať alebo či bolo zámerom zamietnuť prejednanie veci, a ak áno, aké boli na to dôvody. Európsky súd rozhodol, že išlo o porušenie článku 6 ods. 1.

Medzi súvisiacimi otázkami, ktoré sa predložili Súdu, **sú chýbajúce odôvodnenia verdiktov porôt v trestných veciach.** Komisia rozhodla v prípade proti Rakúsku,[202] že neprišlo k porušeniu, pretože porote sa predložili na zodpovedanie podrobné otázky, ktorých formulácie sa mohol advokát pokúsiť zmeniť, a toto špecifikum kompenzovalo neexistenciu odôvodnenia. Okrem toho sťažovateľ využil možnosť, ktorú mal, a uviedol do protokolu ako dôvod neplatnosti skutočnosť, že sudca nesprávne použil porotu o obsahu aplikovaného zákona.

197. Ankerl proti Švajčiarsku, 23. október 1996.
198. Grécke rafinérie Stran a Stratis Andreadis proti Grécku, 9. december 1994.
199. Van Orshoven proti Belgicku, 25. jún 1997.
200. Van de Hurk proti Holandsku, 19. apríl 1994, odsek 61.
201. Hiro Balani proti Španielsku, 9. december 1994.
202. Sťažnosť č. 25852/94.

11. Osobitné práva priznané neplnoletým osobám

Súd už dávno uznal, že právo spravodlivého procesu obsiahnuté v Dohovore platí tak pre deti, ako aj pre dospelých. V prípade *Nortier proti Holandsku*[203] Komisia vyjadrila názor, že akékoľvek tvrdenie, že deti, ktoré sú postavené pred súd pre trestné činy, by nemali mať prospech zo záruk spravodlivého procesu obsiahnutých v článku 6, je neakceptovateľné.

Najdôležitejším prípadom zahŕňajúcim práva neplnoletých osôb, sú prípady *T. a V. proti Spojenému kráľovstvu*[204] týkajúce sa dvoch desaťročných chlapcov, ktorí uniesli dvojročného chlapca z priestoru nákupného strediska, zbili ho na smrť a položili na železničnú trať, aby ho prešiel vlak. Prípad vyvolal obrovskú pozornosť a pobúrenie verejnosti v Spojenom kráľovstve.

Chlapci boli obžalovaní z vraždy a z dôvodu charakteru obžaloby boli postavení pred súd pre dospelých. Vo veku jedenásť rokov boli v roku 1993 odsúdení na trest odňatia slobody bez určenia dĺžky.

Pred Súdom sťažovatelia tvrdili *inter alia*, že im bol odoprený spravodlivý proces, keďže sa vo svojom prípade nemohli fakticky zúčastniť konania. Súd poznamenal, že neexistoval jasný všeobecný štandard medzi členskými štátmi Dohovoru, pokiaľ ide o minimálny vek trestnej zodpovednosti, a že prisúdenie trestnej zodpovednosti sťažovateľom samo osebe nespôsobilo porušenie článku 6. Ďalej Súd pokračoval a povedal:

> *Súd však súhlasí s Komisiou, že je hlavné, že sa s dieťaťom, ktoré je obžalované z trestného činu, zaobchádza spôsobom, ktorý berie plne ohľad na jeho vek, stupeň dospelosti a intelektuálne a emotívne schopnosti, a že sa podnikajú kroky na to, aby sa pomohlo jeho schopnosti porozumieť konaniu a zúčastniť sa ho. Z toho vyplýva, že pokiaľ ide o prípad malého dieťaťa, ktoré je obvinené z ťažkého zločinu, a tento prípad má veľký ohlas v médiách a vzbudzuje záujem verejnosti, bolo by potrebné viesť pojednávanie takým spôsobom, aby sa čo možno najväčšmi obmedzilo jeho zastrašovanie a potlačovanie.*[205]

Súd ďalej povedal:

> *Súd poznamenáva, že proces so sťažovateľom sa konal verejne viac než tri týždne na porotnom trestnom súde. Prijali sa osobitné opatrenia vzhľadom na sťažovateľov mladý vek a na to, aby sa mu pomohlo pochopiť konanie. Napríklad, vysvetlil sa mu postup súdu a zobrali ho vopred si pozrieť miestnosť súdu, dĺžka pojednávaní sa skrátila tak, aby neprimerane neunavila obvineného. Napriek tomu zachovanie konvenčných pravidiel a ceremónie porotného trestného súdu sa muselo zdať nie-*

203. Nortier proti Holandsku, Správa Komisie z 9. júla 1992, sťažnosť číslo 13924/88, odsek 60.
204. T. proti Spojenému kráľovstvu a V. proti Spojenému kráľovstvu , obidva rozsudky z 16. decembra 1999.

kedy nepochopiteľné a pre jedenásťročné dieťa zastrašujúce, a bolo vidieť, že niektoré z úprav súdnej siene, najmä vyvýšená lavica obžalovaných, ktorá sa zostrojila na to, aby sa umožnilo obvinenému vidieť, čo sa deje, mali za následok zvýšenie pocitu nepohodlia u sťažovateľa počas procesu, keďže sa cítil byť vystavený kontrole médií a verejnosti.[206]

Navyše podľa expertov z oblasti psychiatrie bolo veľmi pochybné, vzhľadom na nevyspelosť sťažovateľa, že by pochopil situáciu alebo že by bol schopný dať jasné pokyny svojim právnikom.

Súd rozhodol:

V tomto prípade, napriek tomu, že právni zástupcovia sťažovateľa sedeli, ako to upresnila vláda, „v takej vzdialenosti, aby s ním mohli komunikovať pošepky“, je vysoko nepravdepodobné, že sťažovateľ sa mohol cítiť dostatočne smelo v napätej atmosfére súdnej siene a pod kontrolou verejnosti, aby sa s nimi mohol radiť počas procesu alebo dokonca, že by bol schopný, vzhľadom na svoju nevyspelosť a narušený emotívny stav, mimo súdnej siene spolupracovať so svojimi právnikmi a poskytovať im informácie na účely svojej obhajoby.[207]

Súd preto dospel k záveru, že sťažovateľ nebol schopný podielať sa na trestnom konaní, ktoré sa proti nemu viedlo, a bol mu odoprený spravodlivý proces podľa článku 6 ods. 1.

Súd naznačil v prípade *Singh a Hussain proti Spojenému kráľovstvu*,[208] že uloženie doživotného trestu odňatia slobody neplnoletému bez možnosti predčasného prepustenia by mohlo nastoliť sporné otázky podľa článku 3 (zákaz mučenia a neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestu).

205. V. proti Spojenému kráľovstvu, 16. december 1999, ods. 86–87.
206. V. proti Spojenému kráľovstvu , 16. december 1999, odsek 88.
207. V. proti Spojenému kráľovstvu , 16. december 1999, odsek 90.
208. Singh a Hussain proti Spojenému kráľovstvu, 21. február 1996.

12. Prípustnosť dôkazov

Európsky súd opakovane rozhodol, že mu neprináleží vlastnými názormi nahrádzať názory vnútroštátnych súdov týkajúce sa pripustenia dôkazov, čo mu nebráni posudzovať spôsob, akým sa zaobchádza s dôkazmi ako s dôležitou vecou pri rozhodovaní, či bol, alebo nebol proces spravodlivý.[209] Pravidlá dokazovania sú tak principiálne vecou vnútroštátnych súdov v každom členskom štáte.

Dohovor však zaviedol niekoľko významných hlavných línií. Mnohé z toho, čo bude nasledovať, platí tiež pre svedkov (pozri kapitolu 17 o svedkoch).

Pripustenie **nezákonne získaných dôkazov** samo osebe nie je porušením článku 6, ale v prípade *Schenk proti Švajčiarsku*[210] **Súd rozhodol, že to môže vyvolať podozrenie, pokiaľ ide o spravodlivosť procesu.** V uvedenom prípade, ktorý sa týkal použitia záznamu, ilegálneho, pokiaľ ide o to, že jeho vyhotovenie nenariadil vyšetrujúci sudca, Súd rozhodol, že neprišlo k porušeniu článku 6 ods. 1, pretože obhajoba bola schopná napadnúť použitie tohto záznamu a existovali ďalšie dôkazy, ktoré podporovali odsudzujúci výrok o vine obžalovaného. V prípade *Khan proti Spojenému kráľovstvu*[211] sťažovateľ pricestoval do Spojeného kráľovstva tým istým lietadlom, ako jeho bratanec, u ktorého našli heroín. U sťažovateľa žiadny heroín nenašiel.

O päť mesiacov sťažovateľ navštívil priateľa, proti ktorému sa viedlo vyšetrovanie vo veci obchodovania s heroínom. Bez vedomia jeho priateľa sa v jeho dome nainštalovalo odpočúvacie zariadenie. Polícia získala záznam zachytávajúci rozhovor medzi sťažovateľom a jeho priateľom, v ktorom prvý z nich priznal, že sa zaplietol do pašovania drog. Zatkli ho a obžalovali a nakoniec ho odsúdili za drogové trestné činy.

Pred Európskym súdom sa sťažoval na porušenie článku 8, práva na rešpektovanie súkromného života, a článku 6. Súd rozhodol, že prišlo k porušeniu článku 8, pretože neexistoval žiadny zákonný systém, ktorý by oprávňoval použitie tajného odpočúvacieho zariadenia. Napriek tomu, že odpočúvanie bolo v súlade s vnútornými smernicami ministerstva, Súd rozhodol, že tieto smernice neboli ani právne záväzné, ani neboli verejne prístupné. Nemali tak kvalitu zákona, ktorú vyžaduje článok 8 pre to, aby bol zásah do tohto práva oprávnený. Pokiaľ ide o sťažnosť na článok 6, Súd poznamenal, že sťažovateľ mal rozsiahle možnosti napadnúť tak autentickosť, ako aj použitie záznamu. Sťažovateľ nenapadol autentickosť záznamu, ale napadol jeho použitie. Súd zdôraznil, že skutočnosť, že nebol úspešný, nebola pri hodnotení Súdu rozhodujúca. Súd preto rozhodol, že použitie dôkazu, ktorý sa získal porušením článku 8, nie je v rozpore s požiadavkami

209. Van Mechelen a ostatní proti Holandsku, 18. marec 1997, odsek 50.
210. Schenk proti Švajčiarsku, 12. júl 1988.
211. Khan proti Spojenému kráľovstvu , 12. máj 2000.

spravodlivosti, ktoré sú obsiahnuté v článku 6.

Súd však zatiaľ ešte nerozhodol je to, či je uznanie osoby vinnou, ktoré je založené výlučne alebo v rozhodujúcej miere na dôkazoch získaných porušením vnútroštátnych predpisov, porušením článku 6 Dohovoru.

Použitie **„agentov provokatérov“** je inou záležitosťou. Prípad *Teixeiro de Castro proti Portugalsku*[212] sa týkal dvoch tajných policajných agentov, ktorí sa obrátili na jednu osobu podozrivú z obchodovania s drogami v malom s cieľom získať heroín. Prostredníctvom inej osoby títo dvaja policajti nadviazali kontakt so sťažovateľom, ktorý im ho súhlasil dodať. Tento získaval tovar ešte cez inú osobu. Pri odovzdávaní drogy policajtom ho zatkli.

Sťažovateľ namietal, že nemal spravodlivý proces, pretože ho policajti v civile naviedli spáchať trestný čin, za ktorý bol neskôr odsúdený.

Súd pripomenul, že jeho úloha nespočívala v posúdení prípustnosti dôkazov z pohľadu vnútroštátneho práva, ale skôr v zistení, či bolo konanie ako celok vrátane spôsobu získania dôkazov spravodlivé. Poznamenal, že použitie tajných agentov sa musí obmedziť a podložiť zárukami dokonca aj v prípadoch, ktoré sa týkajú boja proti obchodovaniu s drogami. Všeobecné požiadavky spravodlivosti obsiahnuté v článku 6 sa vzťahujú na konania týkajúce sa všetkých typov trestných činov, od tých najjednoduchších až po tie najzložitejšie. Verejný záujem na potlačovaní zločinnosti nemôže ospravedlniť použitie dôkazu, ktorý sa získal ako výsledok navádzania zo strany polície.

Súd preto vyslovil názor, že v tomto prípade sa títo dvaja policajti neobmedzovali na vyšetrenie schopnosti sťažovateľa spáchať trestný čin iba pasívnym spôsobom, ale pôsobili tak, že ho navádzali na spáchanie trestného činu. Pripomenul tiež, že vnútroštátne súdy konštatovali vo svojich rozhodnutiach, že sťažovateľ bol odsúdený predovšetkým na základe svedectva týchto policajtov.

Súd preto dospel k záveru, že konanie policajtov prekročilo hranice konania tajných agentov, pretože navádzali na spáchanie trestného činu a neexistovalo nič, čo by mohlo potvrdiť, že bez ich zásahu by bol tento trestný čin spáchaný. Teda prišlo k porušeniu článku 6 ods. 1.

Pripustenie dôkazu z druhej ruky – svedeckej výpovede o skutočnosti, ktorú svedok nepozná z vlastnej skúsenosti, nie je v zásade v rozpore so zárukami spravodlivého procesu,[213] ale ak neexistuje možnosť krížového výsluchu, spôsobiť, že sa proces stane nespravodlivý, keď je obvinenie založené úplne alebo hlavne na takomto dôkaze. V prípade *Unterpetinger proti Rakúsku*[214] sťažovateľa obvinili z vážneho ublíženia na zdraví svojej manželky a nevlastnej dcéry, ktorého sa dopustil v dvoch rôznych prípadoch. Sťažovateľ vyhlásil, že

212. Teixeiro de Castro proti Portugalsku, 9. jún 1998.
213. Blastland proti Spojenému kráľovstvu, 42 DR 273.

sa necíti byť vinný. Polícia zaznamenala pred pojednávaním vyjadrenia jeho manželky a nevlastnej dcéry.

Na pojednávaní však tieto vyhlásili, že chcú uplatniť svoje právo odmietnuť svedčiť ako blízki členovia rodiny. Potom sa vyhovelo žiadosti obžaloby, že vyjadrenia žien urobené pred procesom sa majú prečítať na súde.

Európsky súd potvrdil, že prečítanie vyjadrení týmto spôsobom samo osebe sa nemohlo považovať za porušenie Dohovoru. Ich použitie ale musí byť v súlade s právami obhajoby. Súd ďalej pokračoval, aby potvrdil, že bolo jasné, že obžaloba sťažovateľa bola založená hlavne na vyjadreniach jeho manželky a nevlastnej dcéry. Vnútroštátny súd tieto vyhlásenia nepovažoval iba za informácie, ale za dôkaz o pravdivosti obvinení, ktoré urobili ženy v tom čase. Majúc na pamäti, že sťažovateľ nemal možnosť v žiadnom štádiu konania klásť otázky osobám, ktorých vyjadrenia sa prečítali na pojednávaní, tak nemal spravodlivý proces v zmysle článku 6 ods. 1 v spojení s princípmi obsiahnutými v článku 6 ods. 3 písm. d).

Použitie dôkazov získaných od **informátorov polície, tajných agentov a obetí trestných činov** si môže niekedy vyžadovať prijatie opatrení na ich ochranu pred odvetou alebo identifikáciou. V prípade *Doorson proti Holandsku* Súd povedal: *Princípy spravodlivého procesu si tiež vynucujú, že za určitých okolností sú záujmy obhajoby porovnateľné so záujmami svedkov alebo obetí vyzvaných svedčiť pred súdom.*[215]

V tomto prípade polícia na účel vykonania zásahu proti obchodovaniu s drogami v Amsterdame zhromaždila sériu fotografií osôb, ktoré boli podozrivé z obchodovania s drogami. Polícia dostala informáciu, že sťažovateľ bol zapletený do obchodovania s drogami, a jeho fotografiu ukázala niekoľkým narkomanom, ktorí potvrdili, že ho spoznali a že predával drogy. Mnohí z nich zostali v anonymite. Sťažovateľa zatkli a neskôr obžalovali zo spáchania drogových trestných činov.

Sťažovateľ namietal, že získanie, vypočutie si dôkazov a opretie sa o dôkazy od určitých svedkov počas trestného konania proti nemu bolo porušením jeho práva na obhajobu zaručeného v článku 6. Zdôraznil, že počas konania na prvom stupni vyšetrujúci sudca vypočul dvoch anonymných svedkov v neprítomnosti jeho právnika.

Súd zdôraznil, že použitie anonymných svedkov v procese nastolí problém podľa Dohovoru a že sa mali prijať kompenzačné opatrenia na zabezpečenie práv obhajoby. Súd poznamenal, že svedkov vypočúval v odvolacom stupni v prítomnosti právnika obhajoby vyšetrujúci sudca, ktorému bola známa ich totožnosť. Právnik mal možnosť klásť svedkom akékoľvek otázky, o ktorých predpokladal, že sú v záujme obhajoby, okrem takých, ktoré by mohli viesť k odhaleniu ich totožnosti.

214. Unterpetinger proti Rakúsku, 24. november 1986.
215. Doorson proti Holandsku, 20. február 1996, odsek 70.

Súd tiež poznamenal, že vnútroštátny súd nezaložil svoje rozhodnutie o vine iba, alebo v rozhodujúcej miere, na svedeckých výpovediach anonymných svedkov, a preto nerozhodol, že prišlo k porušeniu článku 6.

V prípade *Kostovski proti Holandsku*[216] polícii oznámili dve osoby, ktoré si želali zostať v anonymite, že spoznali sťažovateľa ako účastníka bankového lúpežného prepadnutia. Vyjadrenia týchto dvoch svedkov sa prečítali na súde počas pojednávania, na ktorom sťažovateľa odsúdili za účasť na ozbrojenom lúpežnom prepadnutí.

Pred Európskym súdom sťažovateľ namietal, že nemal spravodlivý proces z dôvodu, že sa ako dôkazy použili záznamy z vyjadrení dvoch anonymných svedkov.

Súd poznamenal, že v princípe sa musia všetky svedecké výpovede vyhotoviť v prítomnosti obvineného. Použitie svedeckých výpovedí, ktoré sa získali v štádiu vyšetrovania, nie je však samo osebe nezlučiteľné s článkom 6, pokiaľ sa rešpektovalo právo na obhajobu. Podľa všeobecného pravidla tieto práva prikazujú dať obvinenému adekvátnu a dostatočnú príležitosť na to, aby mohol v čase, keď sa urobila svedecká výpoveď alebo neskoršie (v nejakom stupni konania), poprieť priťažujúce svedectvo a klásť svedkom otázky. V tomto prípade sa táto príležitosť neposkytla. Súd preto rozhodol, že prišlo k porušeniu článku 6.

Do úvahy treba zobrať iné faktory, keď sú svedkami **policajti**, pretože:

> *sú vo všeobecnej službe, viazaní sľubom poslušnosti daným štátnym výkonným orgánom a obyčajne sú prepojení s obžalobou, takže ... k samému ich použitiu ako anonymných svedkov by sa malo uchýliť len vo výnimočných prípadoch. Navyše ich služba, sama osebe, ... môže zahŕňať povinnosť svedčiť na verejnom pojednávaní.*[217]

Komisia rozhodla, že použitie svedectva **komplica**, ktorý dostal imunitu, nie je porušením článku 6 pod podmienkou, že obhajoba a porota si boli plne vedomé týchto okolností.[218] **Svedectvo získané pomocou zlého zaobchádzania sa nemôže použiť ako dôkaz v trestnom konaní.** V prípade *G. proti Spojenému kráľovstvu*[219] Komisia poznamenala, že rýchly prístup k právnikovi je dôležitou zárukou, pokiaľ ide o spoľahlivosť priznania.

Zdôraznila, že keď je obvinenie založené iba na priznaní obvineného a tento nemal právnu pomoc advokáta, musí existovať postup, v ktorom sa preskúma prípustnosť takého dôkazu.

V prípade *Barberá, Messegué a Jabardo proti Španielsku*[220] sa Súd zaoberal **priznaniami**, ktoré sa získali počas dlhej samoväzby. Súd vyjadril výhrady k použitiu takých priznaní najmä tam, kde orgány nevedeli jasne preukázať, že sťažovatelia sa vzdali svojho práva na právnu pomoc.

216. Kostovski proti Holandsku, 20. november 1989.
217. Van Mechelen a ostatní proti Holandsku, 18. marec 1997, odsek 56.
218. X. proti Spojenému kráľovstvu, 7 DR 115.
219. G. proti Spojenému kráľovstvu, 16. december 1999, odsek 90.
220. Barberá, Messegué a Jabardo proti Španielsku, 6. december 1988. O tom prípade pozri ďalej v kapitole 13.

13. Konanie, ktoré je na ujmu prezumpcie neviny osoby podozrivej zo spáchania trestného činu

Článok 6 ods. 2 hovorí, že každý, kto je obvinený z trestného činu, sa považuje za nevinného, dokiaľ jeho vina nebola preukázaná zákonným spôsobom. Vzťahuje sa však aj na občianskoprávne veci, ktoré Dohovor považuje za „trestné", tak ako napríklad disciplinárne konanie pred stavovskými orgánmi.[221]

Súd v prípade *Barberá, Messegué a Jabardo proti Španielsku* potvrdil, že princíp prezumpcie neviny

> *... vyžaduje inter alia, že keď si členovia súdu plnia svoje povinnosti, nemali by začať posudzovať vec s už vytvorenou predstavou, že obvinený spáchal trestný čin, z ktorého je obžalovaný. Dôkazné bremeno má prokurátor a akákoľvek pochybnosť by mala byť na prospech obvineného.*[222]

Článok 6 ods. 2 však nezakazuje pravidlá, ktoré prenášajú dôkazné bremeno na obvineného, aby si zaistil obhajobu, ak celkové dôkazné bremeno na preukázaní viny zostáva na obžalobe. Okrem toho článok 6 ods. 2 nevyhnutne nezakazuje zákonnú alebo skutkovú právnu domnienku, ale každé pravidlo, ktoré presúva dôkazné bremeno alebo aplikuje prezumpciu pôsobiacu proti obvinenému, musí obsahovať „primerané hranice, ktoré berú do úvahy dôležitosť toho, čo je v hre, a ktoré zachovávajú práva obhajoby".[223]

V jednom starom prípade zo Spojeného kráľovstva považovala Komisia za prijateľnú prezumpciu, že muž, ktorému sa preukázalo, že žil s prostitútkou alebo z kontroly nad ňou, žil z nemorálnych príjmov.[224] V prípade *Salabiaku proti Francúzsku*[225] sťažovateľ prevzal dodávku kufra, v ktorom, ako sa ukázalo, boli drogy, a bol vystavený prezumpcii zodpovednosti.

Súd však rozhodol, že nakoľko vnútroštátne súdy mali slobodu pri posudzovaní a venovali pozornosť skutočnostiam prípadu a anulovali jedno obvinenie, neprišlo k porušeniu článku 6 ods. 2.

Článok 6 ods. 2 sa vzťahuje na trestné konanie ako celok a poznámky sudcov urobené na záver pojednávania alebo keď bol obvinený zbavený viny, by mohli porušiť prezumpciu neviny. V prípade *Minelli proti Švajčiarsku*[226] sa upustilo od trestného stíhania sťažovateľa, z dôvodu, že uplynula zákonná premlčacia lehota. Vnútroštátny súd mu však nariadil, že má zaplatiť dve tretiny súdnych trov, ako aj odškodnenie údajnej obeti, pretože ak by to nebolo v tom čase už premlčané, sťažovateľ by bol pravdepodobne odsúdený.

Teda tu prišlo k porušeniu článku 6 ods. 2, keďže rozhodnutie vnútroštátneho súdu bolo ne-

221. Albert a Le Compte proti Belgicku, 10. február 1983.
222. Barberá, Messegué a Jabardo proti Španielsku, 6. december 1988, odsek 77.
223. Salabiaku proti Francúzsku, 7. október 1988.
224. X. proti Spojenému kráľovstvu, 42 CD 135.
225. Salabiaku proti Francúzsku, 7. október 1988.
226. Minelli proti Švajčiarsku, 21. február 1983.

zlučiteľné s prezumpciou neviny.

Nielen súdy, ale aj iné orgány štátu sú viazané princípom prezumpcie neviny.

V prípade *Allenet de Ribemont proti Francúzsku*[227] minister vnútra uviedol na tlačovej konferencii meno sťažovateľa, počas toho, ako sa tento nachádzal v policajnom väzení, ako jedného z podnecovateľov na vraždu. Súd rozhodol, že článok 6 ods. 2 sa vzťahuje okrem súdov aj na iné verejné orgány, keď je sťažovateľ „obvinený z trestného činu". Vyhlásenia o vine urobil aj vysoký predstaviteľ polície bez akéhokoľvek určitého vymedzenia alebo výhrady a ovplyvnil verejnosť tak, aby uverila, že sťažovateľ bol vinný, a to predtým, než skutočnosti posúdil príslušný súd. Rozhodlo sa, že išlo o porušenie princípu prezumpcie neviny, a nenapravila to ani skutočnosť, že sťažovateľa neskôr sudca pre nedostatok dôkazov prepustil.

Prezumpcia neviny sa musí rovnako uplatniť tak po oslobodení obžalovaného, ako aj pred procesom. Súd rozhodol v prípade *Sekanina proti Rakúsku*,[228] že vnútroštátne súdy už neboli oprávnené opierať sa o podozrenie týkajúce sa viny obvineného, len čo bol s konečnou platnosťou oslobodený spod obžaloby.

227. Allenet de Ribemont proti Francúzsku, 10. február 1995.
228. Sekanina proti Rakúsku, 25. jún 1993, odsek 30.

14. Význam povinnosti, oboznámiť obvineného bez meškania a zrozumiteľne s obvinením proti nemu podľa článku 6 ods. 3 písm. a)

Zoznam minimálnych záruk ustanovených v článku 6 ods. 3 písm. a) až e) nie je vyčerpávajúci. Predstavuje osobitné aspekty práva na spravodlivý proces. Súd je toho názoru, že odsek 3 článku 6 obsahuje „zoznam osobitných použití vše-obecného princípu“, ktorý je vyjadrený v odseku 1. Trestný proces by preto mohol nevyhovovať požiadavkám spravodlivého procesu, aj keď by sa dodržali minimálne záruky obsiahnuté v článku 6 ods. 3.[229]

Článok 6 ods. 3 písm. a) ustanovuje, že každý, kto je obvinený z trestného činu, má právo byť bez meškania a v jazyku, ktorému rozumie a podrobne oboznámený s povahou a dôvodom obvinenia proti nemu. Tak ako článok 6 ods. 2 vzťahuje sa aj na isté druhy občianskoprávnych vecí, ktoré Dohovor považuje za „trestné“, ako sú stavovské disciplinárne konania.[230]

Cieľom tohto odseku je zaručiť, aby informácia, **ktorá sa má oznámiť obvinenému, bola obvinenému odovzdaná v momente obvinenia**[231] **alebo na začiatku konania.** Pokiaľ ide o vzťah medzi týmto odsekom a článkom 5 ods. 2,[232] požiadavky zakotvené v článku 5 ods. 2 sú oveľa menej podrobné a nie sú také rigorózne.

V prípade *De Salvador Torres proti Španielsku*[233] sťažovateľ namietal, že vnútroštátny súd sa oprel o priťažujúcu okolnosť, ktorá nebola obsiahnutá v obvinení, aby mu zvýšil trest. Súd však nerozhodol, že prišlo k porušeniu, keďže táto okolnosť bola podstatnou súčasťou obvinenia proti sťažovateľovi a bol s ňou oboznámený na začiatku konania. Naproti tomu Komisia rozhodla o porušení v prípade *Chichlian a Ekindjian proti Francúzsku,*[234] kde bolo obvinenie v podstatnom zmysle prekvalifikované. Sťažovatelia boli zbavení viny v jednom peňažnom trestnom čine, z ktorého boli obvinení podľa jedného ustanovenia príslušného vnútroštátneho predpisu, ale v odvolacom konaní boli odsúdení za trestný čin podľa iného ustanovenia. Komisia rozhodla, že skutková podstata musela byť sťažovateľom vždy známa, ale neexistoval dôkaz, že sťažovateľov oboznámil príslušný orgán s návrhom na prekvalifikovanie trestného činu pred odvolacím konaním.

Oboznámenie s obvinením **sa musí urobiť v jazyku, ktorému obvinený rozumie.** V prípade *Brozicek proti Taliansku*[235] bol obvineným nemecký štátny príslušník, ktorý jasne povedal vnútroštátnemu súdu, že má jazykové ťažkosti. Európsky

229. Pozri napríklad Artico proti Taliansku, 13. máj 1980.
230. Pozri kapitolu 9.
231. Čo sa rozumie pod pojmom obvinenie, pozri kapitolu 5.
232. Článok 5 ods. 2 ustanovuje: Každý, kto je zatknutý, musí byť oboznámený bez meškania a v jazyku, ktorému rozumie, s dôvodmi svojho zatknutia a s každým obvinením proti nemu.
233. De Salvador Torres proti Španielsku, 24. október 1996.
234. Chichlian a Ekindjian proti Francúzsku, Správa Komisie zo 16. marca 1989, sťažnosť číslo 10959/84.
235. Brozicek proti Taliansku, 19. december 1989.

súd rozhodol, že talianske orgány mali povinnosť dať preložiť oznámenie, ak neboli schopné preukázať, že sťažovateľ ovládal dostatočne taliančinu, čo však nebol jeho prípad. Podobne v prípade *Kamasinski proti Rakúsku*[236] Súd rozhodol, že obvinený, ktorý nerozpráva v jazyku súdu, sa môže dostať do nevýhody, ak sa mu neposkytne písomný preklad obvinenia v jazyku, ktorému rozumie.

Je podstatné, aby **trestný čin, z ktorého bola osoba uznaná vinnou, bol tým istým trestným činom, z ktorého bola obvinená.** V prípade *Pélissier a Sassi proti Francúzsku*[237] boli sťažovatelia obvinení iba zo spáchania trestného činu „podvodného bankrotu“, ale odsúdení boli za napomáhanie pri spáchaní trestného činu podvodného bankrotu. Súd rozhodol, keďže skutková podstata týchto dvoch trestných činov bola rozdielna, že išlo o porušenie Dohovoru.

236. Kamasinski proti Rakúsku, 19. december 1989.
237. Pélissier a Sassi proti Francúzsku, 25. marec 1999.
238. Pozri kapitolu 14.
239. Pozri kapitolu 8.
240. X. proti Spojenému kráľovstvu, 19 DR 223 a X. proti Spojenému kráľovstvu, 21 DR 126.

15. „Primeraný čas a možnosti“ podľa článku 6 ods. 3 písm. b)

Článok 6 ods. 3 písm. b) zaručuje každému, kto je obvinený z trestného činu, právo mať primeraný čas a možnosti na prípravu svojej obhajoby. To sa vzťahuje aj na niektoré občianskoprávne veci.[238]

Kľúčová úloha sudcu vo vzťahu k tomuto odseku spočíva v tom, aby sa dosiahla rovnováha medzi touto požiadavkou a povinnosťou zabezpečiť, že konania sa ukončia v primeranom čase.[239] Tento odsek je tiež úzko prepojený s článkom 6 ods. 3 písm. c), s právom na právne zastupovanie a na právnu pomoc.

Sťažnosti z tohto dôvodu, pokiaľ ide o obvinenia, boli vyhlásené za neprijateľné, keď ich podala osoba, ktorá bola následne v odvolacom konaní oslobodená spod obžaloby v trestnej veci, alebo obvinený, ktorý oznámil, že sa už žiadneho ďalšieho konania nezúčastní. [240] Napriek tomu je úlohou sudcu zabezpečiť, aby sa táto záruka v konaniach, v ktorých rozhoduje, zabezpečila, a nie spoliehať sa na možnosť nápravy chyby v odvolacom konaní.

Primeranosť času na obhajobu bude závisieť od všetkých okolností veci vrátane jej zložitosti a

stupňa, do ktorého sa vec dostala.[241]

Je jednoducho dôležité, aby bol právnik obhajoby vymenovaný v dostatočnom časovom predstihu na účel riadnej prípravy obhajoby.[242]

Tento princíp predpokladá, že právnik obhajoby má neobmedzený a dôverný prístup k svojim klientom vo väzbe tak, aby mohol s nimi prediskutovať všetky skutočnosti prípadu. Každý systém vyžadujúci predchádzajúci súhlas sudcu alebo prokurátora na uskutočnenie takých návštev právnika obhajoby je porušením tohto odseku. Sudcovia musia vysvetliť každej procesnej strane, keď dávajú súhlas na väzbu alebo na jej predĺženie, že ich súhlas sa NEVYŽADUJE na uskutočnenie návštev právnika obhajoby, ktoré majú právny charakter. Dodávame, že ak bude chcieť na také návštevy dávať súhlas prokurátor, bude to nielen porušením tohto odseku, ale celého princípu spravodlivého procesu. Sudcovia musia navyše zabezpečiť, aby sa poskytli primerané možnosti na uskutočnenie týchto návštev v dôvernom prostredí mimo dosluchu orgánov väznice.

V prípadoch, v ktorých obvinený alebo jeho právnici namietajú, že sa im neposkytla primeraná možnosť, je sudca povinný rozhodnúť, či možno alebo nemožno pokračovať v konaní bez porušenia článku 6 ods. 3 písm. b). Pri tomto rozhodovaní bude mať sudca na mysli, že právo obvineného **komunikovať slobodne** so svojím právnikom pri príprave jeho obhajoby sa považuje za **elementárne podstatné v koncepcii spravodlivého procesu.**[243]

Určité obmedzenia však môžu byť oprávnené pri výnimočných okolnostiach. Rozhodnutie o prijateľnosti v prípade *Kröcher a Möller proti Švajčiarsku*[244] sa týkalo väzby osôb, ktoré boli označené za mimoriadne nebezpečné a ktoré boli obvinené zo zvlášť závažných teroristických trestných činov. Sudca rozhodol, že tieto osoby nemohli prijímať návštevy právnika počas troch týždňov a mohli počas tohto obdobia so svojimi právnikmi iba korešpondovať pod súdnym dohľadom. Keď sa návštevy právnika povolili, nemonitorovali sa. Komisia nebola toho názoru, že vylúčenie návštev bolo porušením článku 6 ods. 3 písm. b). V iných prípadoch Komisia nerozhodla o porušení tam, kde bol sťažovateľ umiestnený do samotky a bolo mu znemožnené komunikovať so svojím právnikom počas určitých období, nakoľko tu e-xistovala primeraná možnosť komunikovať so svojím právnikom inokedy.[245] V prípade *Kurup proti Dánsku*[246] neprišlo k porušeniu, keď bola právnemu zástupcovi obhajoby uložená povinnosť neprezradiť totožnosť určitých svedkov svojmu klientovi. Nejednalo sa o také obmedzenie, ktoré by zasiahlo do sťažovateľovho práva na prípravu svojej obhajoby v takom rozsahu, že by sa toto mohlo rovnať porušeniu článku 6 ods. 3 písm. b) alebo d).

241. Pozri napríklad Albert a Le Compte proti Belgicku, 10. február 1983 a X. proti Belgicku, 9 DR 169.
242. X. a Y. proti Rakúsku, 15 DR 160.
243. Campbell a Fell proti Spojenému kráľovstvu, 28. jún 1984.
244. Kröcher a Möller proti Švajčiarsku, 26 DR 24.
245. Pozri napríklad Bonzi proti Švajčiarsku, 12 DR 185.
246. Kurup proti Dánsku, 42 DR 287.

Každé takéto obmedzenie nesmie byť však **viac ako striktne nevyhnutné a musí byť v proporcionalite k rozpoznaným rizikám.**

Právo komunikovať s právnikom zahŕňa tiež právo korešpondovať prostredníctvom listov. Väčšinu týchto prípadov preskúmaval Súd podľa článku 8 Dohovoru (právo na rešpektovanie korešpondencie), ako aj podľa článku 6 ods. 3 písm. b). V prípade *Domenichini proti Taliansku*[247] Súd rozhodol, že monitorovanie sťažovateľových listov adresovaných jeho právnikovi zo strany orgánov väznice bolo porušením článku 8 a najmä článku 6 ods. 3 písm. b), pretože to spôsobilo prieťahy pri odoslaní jedného z listov jeho právnikovi.

Dohovor vyžaduje, že každý zásah do práva obvineného alebo osoby vo väzbe komunikovať so svojimi právnikmi musí byť predvídaný určitým a konkrétnym zákonom, ktorý jasne definuje okolnosti, za ktorých sú uvedené obmedzenia povolené.

Pokiaľ ide o právo sťažovateľa na prístup k dôkazom, Komisia v prípade *Jespers proti Belgicku*[248] rozhodla, že:

> *...Komisia je toho názoru, že ‚možnosti', ktoré by mal mať každý, kto je obvinený z trestného činu, zahŕňajú možnosť oslobodiť sa spod obžaloby, príležitosť na prípravu svojej obhajoby a mať k dispozícii výsledky vyšetrovania, ktoré sa vykonávalo počas celého konania. Navyše Komisia už rozhodla, že aj keď právo na prístup k spisu obžaloby Dohovor výslovne nezaručuje, toto právo môžeme odvodiť z článku 6 ods. 3 písm. b) ... Okrem toho nie je vôbec dôležité, kto a kedy nariadil vyšetrovanie alebo ktorý orgán ho vykonáva.*

Komisia ďalej uviedla:

> *V krátkosti, článok 6 ods. 3 písm. b) uznáva právo obvineného, aby mal k dispozícii na účely preukázania svojej neviny alebo zníženia trestu všetky významné skutočnosti, ktoré zozbierali alebo mohli zozbierať kompetentné orgány.*

Komisia dodala, že toto právo sa obmedzilo na tie možnosti, ktoré pomáhajú alebo môžu pomôcť jeho obhajobe.

Tento princíp má v praxi skôr užší výklad. V spomenutom prípade *Jespers proti Belgicku* sťažovateľ namietal, že nemal prístup k jednému osobitnému spisu verejného prokurátora. Komisia zdôraznila, že odmietnutie prístupu k spisu by bolo porušením článku 6 ods. 3 písm. b), ak by obsahoval čokoľvek umožňujúce sťažovateľovi preukázať svoju nevinu alebo znížiť jeho trest. Napriek tomu rozhodla, že sťažovateľ nepredložil žiadny dôkaz o tom, že tento spis obsahoval niečo dôležité, a odmietla predpoklad, že vláda by si nebola splnila túto svoju povinnosť.

Ďalej Súd rozhodol, že štát môže obmedziť právnikovi obžalovaného prístup do spisu.[249] Ob-

247. Domenichini proti Taliansku,
248. 15. november 1996. Jespers proti Belgicku, 27 DR 61.
249. Kremzow proti Rakúsku, 21. september 1992.

medzenia na nesprístupnenie dôkazov sťažovateľovi sa považujú za akceptovateľné tam, kde existuje závažný dôvod v záujme výkonu spravodlivosti, aj keď mali dôkazy preukázateľne význam pre obhajobu.[250]

16. Význam práva na právne zastupovanie a na právnu pomoc podľa článku 6 ods. 3 písm. c)

Článok 6 ods. 3 písm. c) poskytuje obvinenému právo obhajovať sa sám osobne alebo prostredníctvom svojho právneho zástupcu, ktorého si sám vyberie, alebo ak sám nemá dostatok prostriedkov na zaplatenie právneho zastúpenia, aby sa mu poskytnlo právne zastupovanie bezplatne, ak si to vyžadujú záujmy spravodlivosti.

Súd rozhodol, že právo zastupovať **sa sám osobne** nie je absolútnym právom. V prípade *Croissant proti Nemecku*[251] sa rozhodlo, že požiadavka, že obvinený *má* byť zastúpený právnikom pred vnútroštátnym súdom, nebola v nesúlade s článkom 6 ods. 3 písm. c).

Tam, kde má obvinený právo na bezplatnú právnu pomoc, má právo na právne zastupovanie, ktoré je **praktické a účinné a nie iba teoretické a iluzórne**. Súd v prípade *Artico proti Taliansku* rozhodol, že aj keď orgány nemožno brať na zodpovednosť za každé zlyhanie právnej pomoci zo strany právnika za vedenie obhajoby, zdôraznil, že:

> *... Článok 6 ods. 3 písm. c) hovorí o „pomoci" a nie o „vymenovaní". Pretože samotné vymenovanie mu*

250. Kurup proti Dánsku, 42 DR 287. Pozri tiež kapitolu 12.
251. Croissant proti Nemecku, 25. september 1992.

nezabezpečí účinnú pomoc, keďže právnik určený na poskytnutie právnej pomoci môže zomrieť, vážne ochorieť, môže sa mu zakázať po istý čas vykonávať činnosť alebo môže zanedbať svoje povinnosti. Ak je orgánom známa taká skutočnosť, musia ho buď nahradiť, alebo prinútiť ho, aby si plnil svoje povinnosti.[252]

Súd navyše potvrdil v prípade *Kamasinski proti Rakúsku*, že:

...od príslušných vnútroštátnych orgánov sa podľa článku 6 ods. 3 písm. c) vyžaduje zasiahnuť v prípade, ak sa im preukáže alebo nejakým iným spôsobom sa dá do ich pozornosti, že právna pomoc zo strany právneho zástupcu zlyhala.[253]

Tam, kde je jasné, že právnik zastupujúci obvineného pred vnútroštátnymi súdmi nemal čas a možnosti na včasnú prípravu obhajoby, má predsedajúci sudca **povinnosť** prijať konkrétne opatrenia na zabezpečenie, aby si mohol povinnosti voči obvinenému urýchlene splniť. Za týchto okolností sa bude spravidla vyžadovať odročenie veci.[254]

Komisia rozhodla, že právo **vybrať si** právnika, sa uplatňuje iba v prípadoch, keď má obvinený dostatok prostriedkov na jeho zaplatenie. Obvinenému, ktorému sa bezplatne poskytuje zo zákona právna pomoc, tak nemá právo na to, aby si vybral právneho zástupcu alebo poskytovanie odborného poradenstva vo svojej veci.[255] Napriek tomu právo **vybrať si** právnika nie je absolútne. Štát je oprávnený regulovať dostavenie sa advokátov na súd a odmietnuť za určitých okolností vyhovieť žiadosti určitých obvinených.[256]

Právo obvineného **na bezplatnú právnu pomoc** závisí od **dvoch okolností.** Po prvé, že obvinený nemá dostatok prostriedkov, aby si zaplatil právnika. Nie je veľa sťažností týkajúcich sa tejto podmienky, ktoré sa predložili orgánom Dohovoru, ale zdá sa, že úroveň dôkazov požadovaných od obvineného na preukázanie nedostatku zdrojov by nemala byť postavená príliš vysoko.

Druhou podmienkou je, že záujmy spravodlivosti vyžadujú poskytnutie právnej pomoci. Tu je rozhodujúci veľký počet faktorov. Súd bude brať ohľad na schopnosť obvineného adekvátne prezentovať svoj prípad bez právnej pomoci. V prípade *Hoang proti Francúzsku*[257] Súd potvrdil, že tam, kde ide o zložité otázky a obvinený nemá právnické vzdelanie potrebné na prezentovanie a na rozpracovanie závažných argumentov a kde iba skúsený právnik by bol schopný pripraviť obhajobu, záujmy spravodlivosti si vyžadujú, aby sa úradne vymenoval právnik na zastupovanie v tejto veci.

Súd bude brať ohľad aj na zložitosť veci. Nakoniec závažnosť akéhokoľvek možného trestu je tiež relevantná pri posúdení otázky, či sa má bezplatná právna pomoc poskytnúť. Súd v prí-

252. Artico proti Taliansku, 30. apríl 1980, odsek 33.
253. Kamasinski proti Rakúsku, 19. december 1989, odsek 65.
254. Goddi proti Taliansku, 9. apríl 1984, odsek 31.
255. M. proti Spojenému kráľovstvu, 36 DR 155.
256. Ensslin a ostatní proti Spolkovej republike Nemecko, 14 DR 64, a X. proti Spojenému kráľovstvu, 15 DR 242.
257. Hoang proti Francúzsku, 29. august 1992, ods. 40–41.

pade *Benham proti Spojenému kráľovstvu*[258] rozhodol, že *„tam, kde je v hre strata slobody, záujmy spravodlivosti si v zásade vyžadujú právne zastupovanie“*. Súd však zdôraznil, že konanie bolo komplikované.

V prípade *Perks a ostatní proti Spojenému kráľovstvu*[259] Súd potvrdil svoje rozhodnutie vo veci *Benham proti Spojenému kráľovstvu*. Tento prípad sa týkal veľkého počtu sťažovateľov, ktorých uväznili za to, že odmietli zaplatiť daň z hlavy (volebnú daň). Súd rozhodol, že vzhľadom na prísnosť trestu, ktorému boli sťažovatelia vystavení, a na zložitosť aplikovaných právnych predpisov záujmy spravodlivosti vyžadovali, aby sa na zabezpečenie spravodlivého procesu sťažovateľom poskytlo bezplatné právne zastupovanie.

Rozhodujúce skutočnosti na posúdenie poskytnutia právnej pomoci sa môžu meniť, a preto sa musí každé zamietnutie právnej pomoci preskúmať. V prípade *Granger proti Spojenému kráľovstvu*[260] sa preukázala zložitosť jednej otázky, o ktorej sa malo rozhodnúť, až v odvolacom konaní. Súd rozhodol, že by bolo bývalo v záujme spravodlivosti, ak by sa v tejto otázke právna pomoc bola poskytla, a že bez odvolania sa proti pôvodnému rozhodnutiu by bolo prišlo k porušeniu článku 6 ods. 3 písm. c).

Súd taktiež podčiarkol, že nie je potrebné predložiť dôkaz o tom, že odmietnutie poskytnutia právneho zastupovania malo za následok skutočnú ujmu, aby sa konštatovalo porušenie článku 6 ods. 3 písm. c). Ak by bol takýto dôkaz potrebný, v podstatnej miere by to zbavilo predmetné ustanovenie svojej podstaty.[261]

Právo na právnu pomoc v občianskoprávnych veciach nie je v Dohovore výslovne ustanovené, Súd však rozhodol, že sa musí priznať, ak to tak vyžadujú záujmy spravodlivosti.[262] V niektorých právnych poriadkoch členských štátov Rady Európy, napríklad Cypru, nie je obsiahnutá právna pomoc v občianskoprávnych veciach, ale štát môže urobiť vo vhodných prípadoch platbu ex gratia.[263]

Či tento nedostatok právneho systému možno prirovnať k porušeniu Dohovoru, bude závisieť od skutkových okolností prípadu.

Záleží na sudcovi, aby rozhodol, či záujmy spravodlivosti vyžadujú, že nemajetnému žalobcovi sa má poskytnúť právne zastúpenie, ak sám nemá prostriedky na jeho zaplatenie.

258. Benham proti Spojenému kráľovstvu, 10. jún 1996.
259. Perks a ostatní proti Spojenému kráľovstvu, 12. október 1999.
260. Granger proti Spojenému kráľovstvu, 28. marec 1990.
261. Artico proti Taliansku, 30. apríl 1980, odsek 35.
262. Aireyová proti Írsku, 9. október 1979.
263. Andronicou a Constantinou proti Cypru, 9. október 1997.

17. Význam práva na predvolanie a výsluch svedkov podľa článku 6 ods. 3 písm. d)

Článok 6 ods. 3 písm. d) ustanovuje, že obvinený má právo vyslúchať alebo dať vyslúchať svedkov proti sebe a dosiahnuť predvolanie a výsluch svedkov vo svoj prospech za rovnakých podmienok ako svedkov proti sebe. Časť vysvetlení, ktoré budú nasledovať, sú taktiež podrobne spracované v kapitole 12 venovanej dôkazným prostriedkom.

Všeobecným princípom preto je, že obvineným osobám sa musí dovoliť predvolať a vyslúchať každého svedka, ktorého svedectvo považujú pre svoj prípad za dôležité, a musí sa im umožniť vyslúchať každého svedka, ktorého predvolal alebo o ktorého svedectvo sa opiera prokurátor.

Toto ustanovenie nedáva obvinenému **absolútne** právo predvolávať svedkov alebo právo donútiť vnútroštátny súd, aby vypočul konkrétneho svedka. Vnútroštátne právo môže ustanoviť podmienky na akceptovanie svedkov a kompetentné orgány môžu odmietnuť povoliť predvolanie svedka, ak sa zdá, že svedectvo nebude mať význam. Sťažovateľ musí preto preukázať, že nevypočutie konkrétneho svedka bolo na ujmu jeho prípadu.[264] Postup na predvolanie a vypočutie svedkov musí byť ten istý pre prokurátora, ako aj pre obhajobu pričom sa vyžaduje rovnosť zbraní.

V princípe všetky svedecké výpovede, o ktoré sa opiera prokurátor, by sa vzhľadom na kontradiktórny spôsob rozhodovania mali urobiť v prítomnosti obvineného na verejnom pojednávaní.[265] Problémy preto nastanú, ak prokurátor predloží písomné vyhlásenie osoby, ktorá sa nedostaví na pojednávanie na účel podania svedeckej výpovede, napríklad z dôvodu strachu z represálií zo strany obvineného alebo jeho komplicov.

Iba **výnimočné okolnosti** dovolia obžalobe oprieť sa o svedectvo osoby, ktorú nemohol obvinený podrobiť krížovému výsluchu. Rozhodnutie sudcu o trestnej žalobe na základe spisu obžaloby, ale **bez prítomnosti prokurátora** tak, aby tento odpovedal na akékoľvek námietky obvineného, **môže mať za následok porušenie** tohto ustanovenia. Samozrejme, sudca nemôže v neprítomnosti prokurátora obhajovať jeho prípad bez toho, aby nevrhol tieň pochybnosti na vlastnú nestrannosť.

V mnohých členských štátoch Dohovoru existujú pravidlá, podľa ktorých vylučujú niektorých svedkov, napríklad členovia rodiny, nemusia svedčiť. Súd potvrdil v prípade *Unterpertinger proti Rakúsku*,[266] že také pravidlá nie sú zjavne

264. X. proti Švajčiarsku, 28 DR 127.
265. Barberá, Messegué a Jabardo proti Španielsku, 6. december 1988, odsek 78.
266. Unterpertinger proti Rakúsku, 24. november 1986.

nezlučiteľné s článkom 6 ods. 1 a článkom 6 ods. 3 písm. d). V spomenutom prípade však Súd poznamenal, že vnútroštátny súd nezaobchádzal s vyhláseniami bývalej ženy sťažovateľa a jeho nevlastnej dcéry ako s informáciami, ale ako s pravdivým dôkazom obžaloby, ktorý podali ženy v tom čase. Obžaloba sťažovateľa bola založená hlavne na tomto dôkaze, a preto neboli práva obhajoby dostatočne chránené.[267]

Problémy nastanú aj vtedy, keď svedok vážne ochorie alebo zomrie. Súd rozhodol, že taká udalosť by mohla oprávniť pripustenie dôkazov z druhej ruky pod podmienkou, že vyvažujúce činitele ochránia práva obhajoby.[268] Pokiaľ pôjde o otázku prítomnosti chorého svedka, Súd bude prísne zvažovať existenciu alternatív, po ktorých by sa vyhol uchýleniu sa k dôkazu z druhej ruky. V prípade *Bricmont proti Belgicku* belgický princ Karol obvinil sťažovateľov, ale nepredložil dôkazy o svojom zdravotnom stave. Súd rozhodol, že

> *na základe okolností prípadu výkon práv obhajoby – podstatná časť práva na spravodlivý proces – v princípe vyžadoval, že sťažovatelia mali možnosť namietať proti každému aspektu verzie žalobcu počas konfrontácie alebo výsluch, buď na verejnom zasadnutí, alebo, ak to bolo potrebné, u neho doma.*[269]

Skutočná obava z represálií môže za určitých okolností ospravedlniť spoľahnutie sa na dôkazy z druhej ruky. Musia však existovať vyvažujúce postupy, ktoré ochránia práva obhajoby.

V prípade *Saîdi proti Francúzsku* sťažovateľa na základe svedectva z druhej ruky od troch anonymných svedkov obvinili z obchodovania s drogami. Súd rozhodol:

> *Súd si je plne vedomý nesporných ťažkostí v boji proti obchodovaniu s drogami – najmä pokiaľ ide o získanie a vyhotovenie dôkazov – ako aj obrovských škôd, ktoré spôsobuje tento problém v spoločnosti, ale tie nemôžu tak obmedziť práva na obhajobu u každého, kto je obvinený z trestného činu.*[270]

Súd rozhodol, že článok 6 ods. 3 písm. d) bol porušený, pretože odsúdenie sťažovateľa spočívalo iba na oboznámení sa so svedectvom.

Na základe všeobecného pravidla môže obava z represálií ospravedlniť uchýlenie sa k dôkazom z druhej ruky dokonca aj vtedy, keď sa žalovaný nevyhráža žiadnym konkrétnym spôsobom. Súd rozhodol v prípade *Doorson proti Holandsku*,[271] že napriek tomu, že dvom svedkom sa sťažovateľ nikdy nevyhrážal, drogoví díleri často siahajú po vyhrážkach alebo skutočnom násilí proti osobám, ktoré svedčili proti nim.

Ďalší problém s anonymnými svedkami je ten, že obhajoba nemôže napadnúť ich vierohodnosť. Súd potvrdil v prípade *Kostovski proti Holandsku:*

> *Ak obhajobe nie je známa totožnosť osoby, ktorú by chcela vypočuť, mohla by si neverejne pozrieť*

267. Pozri tiež kapitolu č. 12.
268. Ferrantelli a Santangelo proti Taliansku, 7. august 1996.
269. Bricmont proti Belgicku, 7. júl 1989, odsek 81.
270. Saîdi proti Francúzsku, 20. september 1993, odsek 44.
271. Doorson proti Holandsku, 20. február 1996, odsek 71.

presné údaje, ktoré by jej dovolil právom zistiť, či je táto osoba zaujatá, nepriateľská alebo nedôveryhodná. Svedectvo alebo iné vyhlásenia, ktoré obžalovaného zbavujú viny, môžu byť dokonca úmyselne nepravdivé alebo jednoducho klamlivé a obhajoba to bude môcť ťažko preukázať, ak nebude mať informácie, ktoré jej dovolia preveriť spoľahlivosť ich autora alebo vzniesť pochybnosti o jeho dôveryhodnosti. S takouto situáciou je spojené obvykle neodmysliteľné nebezpečenstvo. [272]

Vyvažujúce postupy potrebné na zabezpečenie spravodlivého procesu sa budú z prípadu na prípad líšiť. Dôležitými faktormi sú prítomnosť obvineného alebo jeho advokáta pri vypočúvaní svedkov a možnosť klásť im otázky, ako aj skutočnosť, či sudcovi bola známa totožnosť svedkov. Ako Súd poznamenal v prípade *Van Mechelen a ostatní proti Holandsku:*

Vzhľadom na významné miesto, ktoré má právo na riadny výkon spravodlivosti v demokratickej spoločnosti, opatrenia obmedzujúce právo na obhajobu musia byť abolútne nevyhnutné. Ak môže postačiť menej reštriktívne opatrenie, potom treba aplikovať toto opatrenie.[273]

Nakoniec je dôležité poznamenať, že dokonca aj tam, kde existujú dostatočné vyvažujúce postupy, žiadne odsúdenie by sa nemalo zakladať iba na svedectve anonymných svedkov alebo sa zakladať v rozhodujúcej miere iba na ňom.[274]

272. Kostovski proti Holandsku, 20. november 1989, odsek 42.
273. Van Mechelen a ostatní proti Holandsku, 18. marec 1997, odsek 58.
274. Doorson proti Holandsku, 20. február 1996, odsek 76.

18. Význam práva na tlmočníka podľa článku 6 ods. 3 písm. e)

Článok 6 ods. 3 písm. e) hovorí, že obvinený má právo mať bezplatnú pomoc tlmočníka, ak nerozumie jazyku používanému pred súdom alebo týmto jazykom nehovorí.

Súd rozhodol v prípade *Luedicke, Belkacem a Koç proti Spolkovej republike Nemecko*, že toto ustanovenie absolútne zakazuje, aby sa obvinenému nariadilo zaplatiť výdavky tlmočníka, keďže toto ustanovenie hovorí, že *„tieto pojmy neznamenajú ani podmienečné odpustenie, ani dočasnú výnimku či odklad, ale absolútne vyňatie alebo oslobodenie“* .

Súd ďalej potvrdil, že tento princíp sa vzťahuje *„na prekladanie alebo tlmočenie všetkých dokumentov alebo vyhlásení, ktoré sú v konaní proti nemu použité a ktorým musí nevyhnutne rozumieť, aby mohol využiť svoje právo na spravodlivé súdne konanie.“* [275] V prípade *Brozicek proti Taliansku* bol nemecký štátny príslušník odsúdený v Taliansku. Súd rozhodol, pokiaľ ide o článok 6 ods. 3 písm. a), ale to isté odôvodnenie platí, aj pokiaľ ide o článok 6 ods. 3 písm. e), že dokumenty, ktoré tvorili obžalobu, sa mali poskytnúť v nemeckom jazyku, *„pokiaľ neboli [orgány štátu] schopné preukázať, že sťažovateľ mal v skutočnosti dostatočné znalosti taliančiny na to, aby porozumel ... významu listu, ktorým sa mu oznámilo, z čoho je obvinený“*. [276]

A v prípade *Kamasinski proti Rakúsku* však prijal Súd reštriktívnejší pohľad na vec a rozhodol, že aj keď sa článok 6 ods. 3 písm. e) vzťahuje na dokumentáciu pred začatím procesu, nevyžaduje sa, aby sa poskytol písomný preklad celej tejto dokumentácie. Súd však poznamenal, že právny zástupca obhajoby hovoril materinským jazykom obžalovaného. Súd rozhodol, že pomoc tlmočníka *„by mala byť taká, aby umožnila obvinenému vedieť, čo sa mu vytýka, a aby sa mohol obhajovať, najmä aby bol schopný predložiť súdu svoju verziu udalostí“* . [277]

Povinnosť kompetentných orgánov sa neobmedzuje iba na jednoduché vymenovanie tlmočníka, ale môže sa rozšíriť aj o výkon určitého stupňa kontroly nad adekvátnosťou tlmočenia, ak sú orgány upozornené na potrebu urobiť tak.

Právo na tlmočenie sa chápe tak, že sa vzťahuje aj na sluchovo postihnuté osoby, ktoré sa dorozumievajú len znakovou rečou.

V prípade *Öztürk proti Spolkovej republike Nemecko,*[278] ktorý sme už citovali vo vzťahu k definícii pojmu trestného obvinenia, vznikla sporná otázka, či akt, o ktorý išlo, bol alebo nebol trestným obvinením, pretože nemecké orgány žiadali od sťažovateľa, aby si zaplatil prekladateľa.

275. Luedicke, Belkacem a Koç proti Spolkovej republike Nemecko, 28. november 1978, odseky 40 a 48.
276. Brozicek proti Taliansku, 19. december 1989, odsek 41.
277. Kamasinski proti Rakúsku, 19. december 1989, odsek 74.
278. Öztürk proti Spolkovej republike Nemecko, 21. február 1984.

19. Problémy spojené s kontrolnou revíziou rozsudku

Všeobecným znakom právnych konaní niektorých členských štátov je iniciovanie „kontrolnej revízie“ alebo „protestu“ proti rozsudku, ktorý vyhotovil súd a ktorý už nemožno napadnúť odvolaním. Existuje to tak napríklad v Ruskej federácii. Tento inštitút sa môže použiť aj vtedy, ak sa nepodalo odvolanie, bez ohľadu na to, či lehota na podanie odvolania uplynula, alebo nie. Žiadosti o kontrolné preskúmanie môžu tiež podať predsedovia súdov a predseda najvyššieho súdu, ktorí majú v tejto veci také isté právomoci ako pro-kurátor, a na ich žiadosti sa vzťahujú rovnaké pravidlá.

Prokurátor môže využiť svoje právo na žiadosť jednej zo strán alebo ktorejkoľvek zainteresovanej osoby, ako aj z vlastnej iniciatívy (*ex proprio motu*).

Tento postup predstavuje **právo a nie povinnosť** a začína ho zo svojej moci prokurátor. Výkon tohto práva – alebo odmietnutie vykonať ho – nie je predmetom súdnej kontroly. Prokurátor môže tiež bez obmedzenia obnovovať svoju žiadosť až po znovuotvorenie procesu.

Sudcovia si musia byť vedomí niekoľkých skutočností týkajúcich sa vzťahu medzi týmto postupom a Európskym dohovorom o ľudských právach.

Súd zatiaľ nerozhodol v žiadnom prípade z Ruskej federácie, či je využitie tohto postupu v súlade s Dohovorom. Ale o podobnom postupe v Rumunsku Súd rozhodol, že išlo o porušenie Dohovoru. V prípade *Brumarescu proti Rumunsku* generálny prokurátor využil svoje právo odvolať sa kedykoľvek na najvyšší súd, aby dosiahol zrušenie jedného súdneho rozhodnutia z niekoľkých dôvodov. Súd rozhodol, že išlo o porušenie článku 6 ods. 1, a poznamenal:

> *Jedným z fundamentálnych aspektov vlády práva je princíp právnej istoty, ktorý vyžaduje inter alia, že keď súdy s konečnou platnosťou vo veci rozhodli, ich rozhodnutie by sa už nemalo spochybniť.* [279]

Ak sa už raz súdne rozhodnutie vyhotoví a všetky dostupné právne prostriedky nápravy sa využili a rozhodlo sa o nich, sudcovia by mali byť veľmi zdržanliví pokiaľ ide o odsúhlasenie žiadosti prokurátora na znovuotvorenie procesu alebo o iniciovanie konania na účel kontrolného preskúmania z vlastnej iniciatívy, pretože ak tak urobia, mohlo by sa to posúdiť ako porušenie Dohovoru podľa princípu, ktorý sa prijal v prípade *Brumarescu proti Rumunsku*. Miešanie úlohy sudcu s úlohou prokurátora pri výkone spravodlivosti v právnom systéme Ruskej federácie predstavuje vážne ťažkosti v zosúladení s Dohovorom.

279. Brumarescu proti Rumunsku, 28. október 1999, odsek 61.

Ešte vždy je nejasné, či využitie právomoci v súvislosti s kontrolným preskúmaním súdneho konania, ktoré by bolo inak konečné, bude **vždy** znamenať porušenie Dohovoru, ale iným s tým súvisiaci problém vzniká v tomto kontexte u sudcu.

Jednotlivci, ktorí sa chcú sťažovať na Európskom súde pre ľudské práva pre niektorý z aspektov súdneho konania, musia najskôr vyčerpať všetky účinné vnútroštátne prostriedky nápravy a potom podať sťažnosť v lehote šiestich mesiacov odo dňa, keď bolo prijaté konečné rozhodnutie.[280]

Konanie vo veci kontrolného preskúmania považujú štrasburské inštitúcie za podobné úlohe ombudsmana v mnohých právnych poriadkoch a Súd ho nepokladá za „účinný prostriedok nápravy".[281] Z tohto pohľadu sa toto konanie nápadne líši od anglosaského systému súdnej kontroly administratívnych rozhodnutí, ktorú pokladajú štrasburskí sudcovia za účinný prostriedok nápravy.

Žiadosť prokurátorovi alebo sudcovi, aby využil svoje právo na kontrolnú revíziu, nepovažuje Európsky súd za účinný prostriedok nápravy na účely článku 35 Dohovoru a to z troch dôvodov: Takýmto konaním sa riskuje porušenie článku 6, uplatňuje sa pri ňom právo voľnej úvahy pri výkone právomoci a nemôže ho priamo začať samotná zainteresovaná osoba.[282]

Ak prokurátor požiada o kontrolnú revíziu v prípade, v ktorom chce jedna z procesných strán podať sťažnosť na Európsky súd pre chyby v tomto konaní – alebo by si to mohla želať urobiť takisto, ak bude kontrolné preskúmanie neúspešné – sudca by si mal byť vedomý, že prevzatie prípadu na základe žiadosti prokurátora môže mať za následok prekročenie šesťmesačného časového limitu na predloženie prípadu Európskemu súdu pre neprávom poškodenú stranu. Pretože tak právnici, ako aj prokurátor si nemusia byť vedomí tejto veci, sudca by mal upriamiť ich pozornosť na skutočnosť, že táto lehota plynie odo dňa, keď bolo prijaté konečné „účinné" rozhodnutie, a na potrebu podania akejkoľvek sťažnosti na Európsky súd pred uplynutím tejto lehoty.

280. Pozri článok 35 Dohovoru.
281. Tumilovich proti Ruskej federácii, rozhodnutie Súdu o prijateľnosti sťažnosti z 22. júna 1999.
282. H. proti Belgicku, 37 DR 5.